

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

ΔΙΟΝΥΣΟΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1920

ΧΡΟΝΟΣ Α'. ΑΡ. 6

ΠΟΛΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΘΡ. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ</u>	Σελ.
Ὁ Ἰσκιος	1
Τὰ τραγούδια τοῦ Διβανιού	2
Ἐσπερινά	5
<u>ΑΙΜΥΛΙΟΥ ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ</u>	
Ἱστορία μιᾶς Ἰδέας	7
<u>ΔΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ</u>	
Ὅρα Φωτός	23
Χαίρε	24
Οἱ Βραδινοὶ Θεῦλοι—Κριτικὰς Ἐντύπώσεις	33
<u>ΤΑΣΟΥ ΠΑΡΕΒΡΙΤΗ</u>	
Οἱ Νύχτιες στιγμῆς μου	25
Φλεβάρης	26
<u>ΣΙΜΟΥ ΦΑΝΑ</u>	
Ξεφαντώματα	29
<u>GAMILLE MAUCLAIR</u>	
Οἱ ἰδέες τοῦ Βάγκνερ	14
<u>ΓΙΑΝΝΗ ΜΠΕΛΛΑ</u>	
Μιά χρονιά Ἑλλ. Φιλολογικῆς Κίνησης	30
<u>ΑΝΤΩΝΗ ΓΙΑΛΟΥΡΗ</u>	
Τυμφορηστοῦ Λιηγήματα	35
<u>ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΑΠ' ΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ</u>	36

Ο ΙΣΚΙΟΣ.

Στὴν ἀνωφέλευτη νεκροθυμιά της ὀλόμονη.

Γύρω ὀργισμένο τὸ θερμολάμπισμα τῆς ἀναμένης ὥρας, ἀπ' τὸν ἀ-
νέγνωμο οὐρανὸ ὡς τὰ βουβὰ τὰ παραθύρια,

Ὅπου βάρυπνα βυθιούντανε τὰ χαμογέλια τοῦ ἀπομεσήμερου.

Ἄψηφες οἱ φωνὲς σιγαλοῦσαν στὸ διάπλοτο κενό, μὲ τὸ ξάνοιγμα τῆς
ἀναπαμένης ἀναγάλλιας,

Καὶ σέρναν τὴν ξένη ἀνετριχίλα τους μέσα στὴν ἕξγνωιαστη καλοκαιριά...

Στὴν ἀνωφέλευτη νεκροθυμιά της ἡ σκιά ὀλόμονη,

Καρτεροῦσε τὸ σκόλη καὶ τ' ἀπομέριαζε. Μακρυνὰ θωροῦνταν τὰ πε-
ράσματα, πὺ φεῦγαν μισογαλινὴ γράφοντας τὴν ἀργότη,

Καὶ φεῦγαν στὴν ἄγνοια τῆς μέρας.

Ἄχνη κι ἀγνή ἡ ἀργότη μέσα στ' ἀνυπέρβατο τὸ φῶς, κι ἀπάνω ἀπ'
τοὺς ἀξύπνητους τοὺς δρόμους, ὅπου οἱ ἕξεσκεποι κάματοι περῶσαν

Καὶ φῦγαν μὲ τ' ἀνάγνωμα τῆς πρόκλησης τους.

Ἄχνη κι ἀγνή ἡ ἀργότη γύρω στὴ φτωχὴ τὴν ἔγνοια τῆς σκιάς,

Πὺ ἐλπίζει μέσ' τὸν ἠλιοστάλαγο κατατρεγμὸ τῆς λαῦρας.

Ἄπλόχρυσος ὁ βαρεμὸς τριγυροῦσε . . . καὶ στὴν ἀφροντισιά τοῦ ἀπο-
μεσήμερου κανεὶς τὸ δρόμο του δὲν ἤξερε,

Καὶ περνοῦσαν κουφά, πάνω ἀπ' τὶς σκόρπιες μάλτες, πὺ ριζῶναν
τὴν ἀκλειστη τὴ μοναξιά τους.

Ἡ σκιά ἄχαρη κι ἄπραγη ἔστεκε στὴν ἀφύσητη σιγαλεριά,

Ὅπου κάποιο γερμένο μάγεμα ὄνειροσάλευε,

Καὶ στὴ μονόπνοη τὴ θέρη.

Στὴν ἀνοιχτωσύνη τῆς ἀφωνίας ἀνάσαινε ἡ ἀδράνεια τῆς γυμνωμέ-
νης ζήσης, κ' ἡ λαγαρὴ ἀπαντοχὴ πλάνιζε τὴν ὄριμη λαχτάρα.

Στὴν ἀμίλητη μεγαλωσύνη τῆς μέρας

Ἡ σκιά καλοῦσε γύρω της τὸ συλλογισμένο σκόλη, κ' ἦταν παντοῦ ἡ
κατήφεια μιᾶς ἀνάπαψης,

Παντοῦ τὸ ἀλέλπισμα κάποιας παληᾶς ἀναθύμησης . . .

Καὶ ξαναζοῦσε τὸ μονάχο τ' ὄνειρο πὺ ἀπόθανε στὸν προσπέρα
λήθαργο . . .

Ἡ γύμνια τῆς ζωῆς ἀνάσαινε στήν ἀνοιχτωσύνῃ τῆς ἀφωνίας,
 Κ' ἢ λαγαρή ἀδράνεια πλάνιζε κάποιαν ὄριμη λαχτάρα.
 Γύρω στ' ἀνάλαφρα δροσοφόρια τῆς σκιάς . . .

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΔΙΒΑΝΙΟΥ

VII

Κάποιος στοχασμός δὲ θὰ ξαναζήση.

Ἄ φόβος πληθαίνει μέσ' τ' ἀρίφνητα γνωρίσματα τῆς στοιχειωμένης
 θέλησης—

Ἄ φόβος πληθαίνει κι ἀλλοίμονο στὸν ἄντρα ποὺ πείθεται στήν κρίση
 τοῦ φόβου—ἀλλοίμονο σ' ἐκεῖνον ποὺ πείθεται γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς ἀπο-
 σωσμένης θέλησης.

Σώθηκε ἡ ἐξουσία τοῦ ἀνέμου, ὅπως ἐσώθηκε ἀπλωμένο καὶ τὸ φῶς—

Καὶ τώρα μιὰ παρηγοριά μᾶς σέρνει,

Κ' ἓνας φόβος,

Στ' ἀξήγητο γαλήνεμα κάποιας στοργῆς, ποὺ ξυπνᾷ ὅπως τ' ἀπίθανα
 στρατίσματα στὸ μούχρωμα τοῦ χρόνου.

Τώρα μιὰ στοργὴ μᾶς σέρνει.

Κάποιος στοχασμός δὲ θὰ ξαναζήση!

Ἡ τελειότητα τῆς ἀδυναμίας φεύγει πρὸς τὸν ἀνείκαστο θόλο τῆς
 καινούργιας ἀνάγκης.

Κάποια τελειότητα δὲ θὰ ξαναγυρίση!

Βαρεῖα εἶναι τὰ χαμόγελα στὸ ἀλαλητὸ αὐτῆς τῆς ὥρας,

Ποὺ δὲ νοιάζεται παρὰ τὸ χαμὸ τῶν ὄσων ἐξῆσαν στήν ἐπιθυμία.

Ἡ γλωμότη βασίλειψε γερασμένη, ὅπως σὲ κάποια μάτια,

Ἄ όπου πάντα ἡ γλωμότη βυθάει . . . ὅπως σὲ κάποια βλέμματα, ποὺ
 μαντεύουν τὸ γύμνωμα τῆς ἡδονῆς!

. . . Ὡς τὴν αὐγὴν κάποιος στοχασμός δὲ θὰ σώζεται.

VIII

Στὴ μοναξιά μου πιστεύω τὰ ὄνειρα τῶν ὄσων ἐπεράσαν μετὰ τὴν γονι-
 μότητα τῆς εὐωδιάς, τῶν ὄσων θάρτουν μετὰ τοὺς παρήγορους τοὺς ἴσκιους.

. . . Οἱ δρόμοι ποὺ φεύγαν,

Κ' οἱ δρόμοι ποὺ φέρναν πρὸς τοὺς θρούλους κάθε πολιτείας,

Πρὸς τὶς ἐσπέρες τῶν μεγάλων καιρῶν,

Ἄ όπου κάθε φύσημα εἶναι καὶ κάποια ἀποκάλυψη γιὰ τὰ δαιμόνια
 τῶν μυστηρίων.

Οἱ δρόμοι ποὺ πάντα φεύγαν πρὸς τοὺς αἰῶνες τῶν ἀκροούραων
 σηκῶναν τὶς σταματισμένες ὥρες τους,

Καὶ παλεῦαν μετὰ τ' ἄβαρο χύμισμα τῆς ὁρμῆς,

Καὶ παλεῦαν μετὰ τὶς ἐλευθερίες τῶν θανάτων.

Καὶ τότες λόγιαζα, μετὰ τὰ χαμηλὰ τὰ βράδια τῆς ὑπαρξῆς,

Λόγιαζα ὅλα, ποὺ τώρα βλέπουν στερνὴ, καὶ πάντα πρώτη, τὴ γνῶμη
 τῆς ἀμόνιαστης ἔρευνας,

Ποὺ θυμᾶται!

Στὴ μοναξιά μου βλέπω τὴν ἄπλεθη γαλήνη μου, καὶ θυμοῦμαι τοὺς
 ξένους οἴστρους τῆς παληᾶς ἐλπίδας.

Τίποτε δὲ ζητῶ αὐτὴ τὴν ὥρα,

Γιατὶ καρτερῶ τὶς ἐρημιᾶς τῶν λησμονημένων δρόμων, ποὺ μείναν
 γνώριμοι μετὰ τὴν ἀπέθαντη λύπη κάθε μέρας—

Καὶ θυμοῦμαι ποὺ σηκῶναν, στὰ χαμηλὰ τὰ βράδια, καὶ πλανεῦαν τὶς
 σταματισμένες ὥρες τοῦ κορνιαχτοῦ,

Καὶ παλεῦαν μετὰ τὴν ἐλευθερία τῶν θανάτων!

Θυμοῦμαι τοὺς γνώριμους δρόμους τώρα στὴ μοναξιά,

Καὶ ζῶ ὅλες μου τὶς μέρες, κι ὅλες μου τὶς χαρές,

Καὶ ξεχνιέμαι στὴν ἐλευθερία τῶν θανάτων!

IX

Τὰ λόγια . . . — ὅλα τ' ἀκοῦσαν ποὺ περάσαν καὶ χαθήκαν σὰ στὸ
 χάνωμα τῆς γνώσης.

Ἄ ὅλα τὰ γλαυκὰ τὰ λόγια πέρασαν μετὰ τὴν ἀπλότη τῆς σιωπηλῆς
 χαρᾶς, ποὺ θ' ἀρχόταν —

Ἄ ὅπως τὸ ξανάνοιωμα τοῦ μυστικοῦ στήν ἀρχὴ μιᾶς ἐλπίδας.

Κάποτες ἡ ἀρχὴ μιᾶς ἐλπίδας θὰ μᾶς εὖρη μετὰ τὴν μοναξιά καὶ μετὰ τὸ
 βράδυ.

Ἄ ἔτσι διάβηκαν τὰ γλαυκὰ τὰ λόγια παίρνοντας τὸ παραδόμα τους,
 μαζί μετὰ τὴν χαρὰ τους, ποὺ θὰ ξαναρχόταν δόλομονη — σὰ μιὰ ἐλαφρότη
 ἀπρόσμενη.

Πέρασαν τὰ λόγια μ' ἓνα ξάφνισμα χαμόγελου, καὶ σὲ μάκρυντα
 ροδανγῆς ἀλησμόνητης,

Πού τὸ βραχνὸ θῶρό της ἀπλώνει τὸ διαταγμὸ τῆς εὐτυχίας —
Στὰ καλοκαίρια !

Πέρασαν τὰ λόγια, ὅπως πέρασαν οἱ ροδανγές, πού δὲν ἐσβύστηκαν
Παρὰ ζοῦν στὴ γυροβολὴ κάθε ἀποσταμένου ἀνασασμοῦ,
Καὶ στὴν ἀνάπαυή της σκληρῆς ὄψης πού ἀγνοεὶ μὲ τὸ θέλημα τῆς
δέησης !

Ἔτσι πέρασαν τὰ γλανά τὰ λόγια,
Καὶ θὰ ξανάρθουν . . .

X

Ἀκόμα μιὰ μέρα ἀπόθανε μελιχρά,
Σὰ στὸ συλλόγισμα μιᾶς ὁμόνοιας καὶ μιᾶς θυσίας !

Μέσα στὸ θάνατό της ξαναπερνοῦν τόσες ἄλλες λησμονιές, καὶ τόσοι
χαμοί, καὶ τόσες μέρες . . .

Καὶ τὰ βράδια περνοῦνε μὲ τίς τόσες μέρες !

Κάτω ἀπ' τὸν ἴδιον οὐρανὸ μιὰ ἀδιαφορία κ' ἓνας ἦχος — καὶ πάλε
κατόπι ἓνα ξέχασμα,

Κάτω ἀπ' τὸν ἴδιον οὐρανό.

Σὲ κάθε μιὰ βραδυά, ἀκόμα μιὰ λατρεία, πού γυρνᾷ, ξαπλώνοντας
τῶν καιρῶν κάποια ἀλλή ἀνία,

Ἀτέλειωτη σὰν τὰ προγιά !

Σὲ κάθε μιὰ βραδυά, καὶ μιὰ μέρα καὶ μιὰ λατρεία —

Καὶ κατόπι πιστεύουμε,

Καὶ κατόπι θέλουμε ξανά τὴ ζωὴ, ξανά τ' ὄραμάτισμα τῆς ἀλήθειας,
χωρὶς νὰ ζοῦμε ! Καὶ γύρω μας εἶναι μιὰ ἰδέα δύναμης, μαζί μὲ τοὺς
καιροὺς πού φέρουν ξενυχτισμένο τὸ χαμὸ στὰ μαλακόφεγγα νειάτα.

Κ' εἶναι τὸ πῆριον ἀνάσασμά μας μέσα στὴ δύναμη αὐτῆς τῆς
μέρας, πού κ' ἀπόψε πέρασε κ' ἐσβύστη μελιχρά . . .

Κάτω ἀπ' τὸν ἴδιον οὐρανὸ μιὰ ἀδιαφορία,

Κ' ἓνας ἦχος — Καὶ πάλε κατόπι ἓνα ξέχασμα,

Κάτω ἀπ' τὸν ἴδιον οὐρανό.

Ἔξω, στὸν καταντημένο δρόμο, ὁ ἴδιος περαστικός θὰ περνᾷ . . .

Κι' ἀλλοίμονο σ' ἐμᾶς πού φεύγουμε στὴν ἄχρηστη τῆ νίκη !

ΕΣΠΕΡΙΝΑ.

I

Ἡ ἀγνότατη ὄργη στὴ συλλογὴ τὴν ἀπόμακρη ἔχει κερδίσει τὴ
στέρφα γαλήνη.

Ἡ ἀγνότατη ὄργη ἐλησμονήθη.

Κάποιο δροσίσμα σὰ μιὰ χαρὰ ἀστέρευτη τριγύρω ἀπλώνεται, κ'
ἓνα ἡσύχασμα μαζώνεται σὲ κάποιο ἀποκάρωμα.

Τὸ δειλινὸ ἀγάλια ἀγάλια σώνεται μὲ μιὰν ἀναγάλλια σὰν πλανη-
μένη . . . ξένο ἀναφτέρισμα σέρνει καὶ πάει . . . καὶ βυθᾷει . . .

Μιὰ λύπη πού ποτὲς δὲ ξυπνάει, ὅλη τὴ νύχτα στὰ ὄνειρα θενὰ
γυρνᾷει.

Ἡ ἀγνότατη ὄργη ἐλησμονήθη.

Ἡ ἀπόμακρη συλλογὴ γαληνεύει κάθε λαχτάρα.

Θαμποζοῦν οἱ ξένες γυνῶμες σὲς ἀνερμήνευτες ἀραθυμίες . . .

Στῆς μονοτονίας τὸ πλήμμυρο ἢ φρένα μου παλεύει. Μιᾶς ἀρμονίας
γαλάζια μυστικότητα, σαλεύει παντοῦ, ὅπου ἄπλαστα ἀλαργεύει τ' ἀπομο-
νάχιασμα ἐνὸς ἀντίλαλου.

Τ' ἀπομονάχιασμα ἐνὸς ἀντίλαλου ἐσβύστη στὴν ἀπόφευγη ἡσυχία.
Ἡ χαρὰ κάποιοι ἀντίλαλου θὰ τρεμίση στὸν κόπο. Τ' ἀπόσπερο ἀναμέ-
στωμα θ' ἀρθῆ, φέρνοντας τὸ στέναγμα τῆς σκλαβιάς.

Κάποια παντοτινὴ μοναξιά . . . κάποια αἰωνιότητα.

Μιὰ τραγικὴ ἱερότη ξυπνᾷ μέσα μας τὸ θᾶμα τῆς ψυχῆς !

II

Παντοτινὴ νοιώθω τὴ μοναξιά, μὲ τὰ λόγια πού δὲν ξεχωρίζονται
μέσα στὸ ξέπλεγο χαύνωμα.

Τὴ ρηχὴ προθυμία ξέρουν τὰ μάτια μου καὶ πάνε — δίχως καμμιὰ
νάρκη νὰ ζητᾶνε,

Καὶ φαντάζονται λευκόχλωμη τὴν ἔχθητα μέσα στὴν παλῆα συρροή
τῆς ἀνάπαυσης,

Πού πιστὴ μένει πάντα στὴ μνήμη.

Τὰ μάτια μου φαντάζονται τὴν ἔχθρητα δίχως νὰ λαχταροῦνε.

Ἡ σιγαλιὰ μιλάει στὸ καταφυγιασμένο πέρασμα — Ἡ σιγαλιὰ θὰ φτάσῃ ὡς τὴ μπόρεση τοῦ ὄνειρου μας.

Περίγυρα χύνεται τὸ μέθυσμα τῆς θαμπόχλιας ἐσπέρας — ὅπως αὐγὴ κάποιου μύρου! Περίγυρα χύνεται ἀλαλιασμένη ἡ ἀδειανὴ βεβαιότητα τῆς φύσης!

Κάποιων βυθισμένων νησιῶν ὄρες κινιένται γύρω μας, μὲ τ' ἀπόμου-
χρο ἀνάσασμα τοῦ ἀλαργινοῦ.

Κάποιες βυθισμένες ὄρες ζωντανέψαν, καὶ σέρονουν κυκλόβολη τὴν ἄγνα.

Τὸ χάδεμα ἄγνωρης ἀγάπης, τὸ χάδεμα τῆς μοιραίας ἀγάπης λα-
τρεύεται στὴ βραδινὴν ἀρνησιὰ τῆς χαρᾶς.

ὦ! ἡ χαρὰ μου ἔχει τὴ θέληση ἑνὸς φανταγμοῦ ποὺ ἀπολυτρώνεται
ἀπ' τὸ σπασμὸ τῆς ἀλήθειας...

Κάποιων βυθισμένων νησιῶν ὄρες ἦσαν γιὰ μᾶς...

Κρυφοβαδίζω καὶ σὲ κάθε βῆμα τρέμω μὴν ἀντικρύσω τὴν γαληνὴ
φωνή,

Ποὺ μὲ καλοῦσε στὴν ἀπλότητα τῆς ἀπόλαψης.

Σκιαζομαι μονάχα τὴ γαληνὴ φωνή!

Μέσα στὸν ἄνεμο ἀποθυμᾷ ὁ ἀκέριος στοχασμός.

Στὴν ἀθώρογητη πηγὴ ἀκούγω νὰ περνᾷ γοργὰ καὶ δειλὰ τὸ ξερόβι-
σμα τῆς παντοτινῆς μοναξιάς.

Κ' ἡ αἰώνια τρυφερότη ξεψυχᾷ μέσα στὸ εἰρήνεμα τῆς Ἑσπέρας...

III

Κάποια βουβὰ φεγγοπλαγιάσματα ἀκόμα.

ὦ! ἂς μπορούσαμε νὰ διοῦμε τὴν ἀρχὴ μας σ' αὐτὸ τὸ φῶς.

Κρύφιο ἀεροτόλημα, χαμένο στὶς βραδινὲς ἀνασεμιές, θὰ σιέται ὡς
τὴν αὐγὴ μὲ τὰ φύλλα...

Αὔριο τὴν αὐγὴ κανεὶς δὲ θὰ ξυπνήσῃ στὴ ζωὴ.

Αὔριο μιὰ ἄλλη αὐγὴ θὰ μᾶς ἔρτῃ—Μιὰ ζωὴ ἀκόμα... καὶ κανεὶς
δὲ θὰ ξυπνήσῃ στὴν αὐγὴ!

Θὰ μάθουμε πὼς ξέρουν οἱ αὐγὲς νὰ σβυένται, καὶ μιὰ ἀγάπη θὰ ξυ-
πνᾷ καλόδεχτα...

Ἡ καρδιά μου νοεῖ κάθε γνώση! Στὴ φαντασία μου περνᾷ ἡ βαθύ-
τερη ἀπάτη.

Ἡ ψυχὴ τῆς γῆς ἀνεβαίνει τοὺς βασιλεμένους δρόμους, πρὸς τὸ θο-
λοκύλισμα,

Κι ἀκολουθᾷ κάποιον ἀπόφευγο πεδίλωμα!

Ἡ ψυχὴ τῆς γῆς ἀνεβαίνει...

Κάθε ψυχὴ θὰ εἶναι στ' ἄστρα, κ' ἡ σιγαλιὰ θὰ φτάνει ὡς τ' ἀπομό-
ναχο εὐτύχισμα τοῦ ὄνειρου μας.

Τώρα κάτω ἀπ' τὸν ἀδιάλεχτον ἀγέρα, ἀπόθανε ἡ καλόμοιρή μας
μέρα...

Καὶ πνέουν, πνέουν τριγύρω θλιβερὲς οἱ ὕγειες, ποὺ δὲν τις ἐμάθαμε,
τριγύρω...

Στὴν πρόθυμην ἀφωνία ξεχωρίζουν τὰ παλιὰ θροῦσματα, ἀνάμεσα
ἀπ' τὴν εὐδαιμονία τοῦ ζέφυρου...

Γλυκὲς σκεπὲς τοῦ ὄνειρου, μαντεύονται στὴν ἡρεμία!

Ἡ φύση ὅλη μαζωμένη ὀλόγουρά μου!

Κάποιο δικό μας ὄνειρεμα θὰ ἤξερε ν' ἀποθαίνῃ τώρα.

Ὁ Θεὸς ἔχει ξανάρτη στὸ πνεῦμά μας.

Καὶ ξέρω μέσα μου μιὰν ὀλόχαρην ὑπομονή,

Καὶ μαζί της μιὰν ἀπόλαψη, καὶ ξέρω πὼς αὔριο κανεὶς δὲ θὰ ξυ-
πνήσῃ στὴ ζωὴ!

Ἡ ψυχὴ τῆς γῆς φεύγει πρὸς τις ὄρφανὲς ἀνοιξες τ' οὐρανοῦ...

ΘΡ. Α. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΙΔΕΑΣ

— Στοχασμοὶ —

Αὐτὸ τὸ στεγνὸ καλοκαίρι τὴ βρῆκε πιὸ ἀδύνατη καὶ πιὸ ἄρωστη
παρὰ ποτέ. Κι ὅσο ἦταν ἔτσι ἄρωστημένη, τόσο τὰ χρώματά της δείχναν
συχνὰ μιὰ λαχτάρα ὑγείας καὶ τόσο τὰ μάτια της κρατούσαν περισσότερο
τὴ ζωηράδα καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς πλείριας ζωῆς. Ἀγκαλιὰ κ' ἔνοιθε ὅλη
τὴ σοβαρότητα τῆς ἀρώστειας της καὶ εἶξερε πὼς ὀλοένα ἀγιάτρευτα χειρο-
τέρευε, συχνὰ ὡς τόσο ἔβρισκε δύναμη νὰ περπατᾷ γερρὰ καὶ κατόρθωνε
πάντα νὰ ρίχνει ματιὰς ἡσυχες. Μὰ ὕστερα ἀπὸ λίγο ὑπερβολικὸ περπά-
τημα, θάπεφτε ἀνάψυχη σὲ κανένα κᾶθισμα, γυρεύοντας πάλι ἔτσι μὲ τὴν
κούρασὴ της, νὰ βρεῖ καινούριες ἀπόλαψες. Τὰ μεσημέρια αὐτοῦ τοῦ στεγ-
νοῦ καλοκαιριοῦ, πῆγαινε ταχτικά καθεμέρα καὶ κάθονταν σὲ μιὰ συνη-
θισμένη θέση τοῦ κήπου, πρὸς τὴ μεριά τῶν πεδιάδων. Βαριανάσαστη

ἔμενε ἐκεῖ, μὲ τὴν ἀναπνοὴ δύσκολη, σὲ μιὰν ἀπόλαψη ὅλης τῆς καλοκαιριώτικης ὥρας, μυρίζοντας κάποια ἀργοπορημένα τριαντάφυλλα ποῦ βαθεῖα μοσχοραΐναν. Ὁρθὰ ἀνοίγε τὰ μάτια τῆς· ξάνοιγε μπροστά τῆς τὴ μεγάλη πεδιάδα καὶ τὸν οὐρανὸ ποῦ πνιγόνταν μέσα σὲ θερμοὺς ἀτμούς κι οὐδὲ δροσίζονταν ἀπὸ κανένα ἀγέρι. Ὁ οὐρανὸς μπροστά τῆς βαρῆς, πνιχτὰ ἀνετάραχος, τὴν κρατοῦσε σὲνα ἔντονο ἀτένισμα πρὸς τὰ κροσσούρανα ἔτσι στεκάμενη, ἐκστατικὴ μπρὸς σὲνα τέτοιο πρωτοφανέρωτο σὲ κείνηνα παρουσίασμα τῆς ἔντασης τῆς ζωῆς, ἔμενε ἐκεῖ ὡς τὸ βράδυ, ὡς ὅτου τὰ χρώματα νὰ γένουν βαθεῖα μουντὰ καὶ νὰ θολώσουν, χωρὶς ὅμως οὔτε τότε νὰ παύει ὅλη ἡ ἀγωνία τοῦ μεσημεριοῦ.

Μονάχα ἐκείνην τὴν ὥρα γύρναγε στὸ σπίτι, πηγαίνοντας κατ' εὐθείαν στὸ σαλόνι ὅπου θὰ τὴν περίμενε ὁ πατέρας μὲ τὸν ἀδερφό τῆς. Ἐκεῖ, ὕστερα ἀπὸ λίγες ὀμίλιες ἀναμεταξύ τους, θὰ περνούσανε στὴν τραπέζα γιὰ νὰ δειπνήσουν, ὕστερα τραβιόντανε στὶς κάμαρές τους ἢ τύχαινε φορὲς νὰ μείνουν στὴ βιβλιοθήκη ποῦντανε πλάι στὸ γραφεῖο τοῦ πατέρα. Ἡ κόρη ὅταν ἔμενε κεῖ, ἀνοίγε πάντα τὸ ἴδιο βιβλίον, τὸ πιὸ ξεκουραστικὰ τυπωμένο καὶ ἔφευγε σὲ μιὰ πολυθρόνα, διαβάζοντας λίγες ὥρες ὡς ποῦ νὰ τραβηχθεῖ στὴν κάμαρά τῆς. Περισσότερο τῆς ἄρεζε νὰ μένει στὴ βιβλιοθήκη, ὅταν εἴξερε πὼς ὁ πατέρας τῆς ἐργαζότανε στὸ πλαγινοῦ γραφεῖο μπρὸς τὰ χαρτιά του παιδεύοντας τὴ σκέψη του καὶ κείνη, μ' ἓνα βιβλίον στὸ χέρι, ἄνοη, ἄσκοπη, ἀδύνατα λογιάζοντας ἰδέες ποῦ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς καὶ σμίγοντας σ' αὐτὲς τὴν ἰδέα τοῦ πατέρα τῆς, σὰ σὲ ὄνειρο. Τὶς στιγμὲς ποῦ λόγιαζε στὴ βιβλιοθήκη, στὸ νοῦ τῆς τριγύριζαν, ἀπὸ μιὰν ἄγνωρὴ τῆς βαθεῖα ὑποβολή, ὅλες οἱ ἰδέες τῶν περασμένων καὶ ἐγωιστικὰ παραδωνότανε σ' αὐτὲς, ζητώντας νὰ τὴ σέρνουν λησμονημένη. Γαλήνευε κάθε φορὰ ποῦ ὁ νοῦς τῆς γυρνοῦσε ἔτσι ἄταχτα παντοῦ, καὶ τῆς ἔφερνε τόσες σμιχτὲς ἀναθύμησες καὶ ζωὲς ποῦ ὑπάρξανε γιὰ κείνηνα μοναχὰ καὶ ποῦ μόνον ἐκείνη γνώριζε νὰ αἰστανθεῖ. Τὰ ὄνειροπολήματά τῆς, δὲν ἔμοιαζαν τὴν ὄνειροπόληση τοῦ ἴδιου τῆς πατέρα ποῦ στοχαστικὰ καὶ θλιβερὰ τὰ θεωροῦσε ὅλα· εἴχανε κάτι τόσο ἐγωιστικὸ ποῦ χανότανε ὅλα στὴ μνήμη τῆς γιὰ νὰ βασιλέψει ἀόριστα ἡ ἴδια τῆς ἰδέα—κυριαρχημένη δπως καὶ κείνη πάντα ἀπὸ ἓνα ἀνώτερο τίποτα.

Ἐπὶ ὕστερα ἀπὸ τὶς ὥρες ποῦ περνοῦσε κάποτε στὸ σαλόνι, ἔφευγε στὴν κάμαρά τῆς καὶ μοναχὰ ἀργὰ τὸ πρωὶ ἐβγαίνει γιὰ νὰρχίση πάλι τὴν ἴδια ζωὴ μέσα στὸ σπίτι ποῦ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ βασιλευε μιὰ μονότονη σκέψη γαληνεμένη.

Μ' ὅλες τὶς δύσκολες στιγμὲς ποῦ περνοῦσαν, αὐτὸ τὸ στερνὸ καλοκαίρι, τὸ σπίτι τους εἶδιδε τὴν ἐντύπωση μιᾶς γαλήνης ποῦ δὲν εἶτανε νευριασμένη, παρὰ ἡσυχασμένη ἀπόλυτα, σ' ἓνα ξεκολουθητικὸ ἔντονο ἐνατένισμα. Ἐδινε τὴν ἐντύπωση πὼς ὅλα ἐκείνην τὴ στιγμὴ ξαφνικὰ σωπαίναν, ὀλοένα μαγεμένα ὄντας.

Ζούσανε ἐδῶ μονάχοι, ὁ πατέρας, ἡ κόρη κι ὁ γιὸς τραβηγμένοι κ' οἱ τρεῖς ἀπὸ τὴ ζωὴ, ζώντας σὲ μιὰ στοχαστικὴ ἡσυχία, μελετώντας, βλέποντας, μακρὰ ἀπὸ τὸ κάθε τί, σιμὰ στὴν πιὸ καθάρια τους ὑπαρξὴ γιὰ νὰ ξανοίξουνε καλλήτερα κάτι ποῦ θεωροῦσανε μὰ ποῦ δὲν εἶχε ὅμως τὴ δύναμη νὰ τοὺς ταράξει. Μονότονη σκέψη, σ' ἓνα ξεκολουθητικὸ ἔντονο ἐνατένισμα, ποῦ ξεκούραζε κιόλας πάντα τὶς ματιές τους. Εἴχανε μείνει ὀλομόναχοι, ἀπὸ τὴν περασμένη ἐποχὴ τοῦ θανάτου τῆς μητέρας· εἶτανε πολὺς καιρὸς ποῦ πέθανε ἐκείνη καὶ τὰ παιδιὰ τῆς δὲ θυμόντανε σκεδὸν τίποτα δικό τῆς· κανεὶς κιόλας δὲ θὰ βρισκότανε νὰ τοὺς πῆ γι' αὐτὴ δυὸ λόγια, καὶ στὸν πατέρα ἢ θύμησή τῆς χανότανε σιγὰ-σιγὰ. Μονάχα, ἔπαιρνε ἡ φουσιογνωμία τῆς κάποια μορφή τῆ ὥρα ποῦ τύχαινε, ὄνειροπολώντας, νὰ τὴ μαντέψει κανεὶς. Ὁ πατέρας, τὸ θλιβερὸ αὐτὸ πρόσωπο τῆς ἱστορίας, δὲν ἔριχνε πίσω τὰ βλέματα γιὰ νὰ ξαναθυμηθῆ τὴ γυναίκα του ἂν καὶ μιὰ στιγμὴ τῆς ζωῆς του, εἶχε πάρει καὶ κείνη κάποια σημασία· πρὸ παντός, αὐτὲς τὶς τελευταῖες ἐποχές, τὴν λησμόνησε ὀλότελα, ὄντας ἀπασχολημένος κάπως περισσότερο μὲ ὀρισμένες ἰδέες. Δὲν τοῦ μένανε πιά στὸ νοῦ, παρὰ ὀρισμένα σημεῖα ποῦ εἴχαν σκέψη μόνο μὲ τὴν καθάρια διανοητικὴ ζωὴ του.

Ὁ πατέρας. Εἶτανε σὰ πενήντα του χρόνια, ἀρχίζοντας πιά νὰ γερναῖ. Ἀδύνατος, ἀψηλός, ἔχοντας ἀκόμα κάτι κουρασμένα νέο στὸ πρόσωπο του, μὲ τὸ θῶρον βαθύ, ὅταν μιλοῦσε, δὲν εἶτανε ἐλεύθερα, παρὰ νόμιζες πὼς εἶταν ἀπὸ κάποια βαθεῖα ὑποβολὴ κυριαρχημένα τὰ λόγια του. Σοφός, ἔζησε πάντα στοχαζόμενος στὸν κύκλο μιᾶς μεταφυσικῆς σοφίας, ποῦ σὲ κείνον, ἔφτανε στὸ κορυφώμα τῆς. Νέος ὄντας, ταραξάν τὴ διάνοιά του ὅλες οἱ ἰδέες τῆς ἐποχῆς, καὶ τέλος σκλαβώθηκε σ' αὐτὲς μὲ πίστη μεγάλη καὶ γνωρίζοντας βαθεῖα ὅλες τὶς ἐννοιές τους. Ἀνήσυχος ἀκόμα, πρὶν νὰ παρουσιαστῆ μπροστά του ἡ θρησκεία ποῦ εἶτανε νὰ πιστέψει ἀργότερα γυρεύοντας κι ἀμφιβάλλοντας, ἀρρωστημένος ἀπὸ τὴν ἀνία, πότε παραδεχόμενος καὶ πότε ἀρνούμενος τὶς ἰδέες ποῦ τοῦ φανερόνουνταν καὶ στοχάζονταν οἱ ἄλλοι, τέλος, σὰν κάτι ὄρατο νὰ ξανοίχτηκε μπροστά του ξαφνικὰ, στοχαστικὰ μακρηθώρησε ἓνα λαμπρὸ σύνολο σκέψης, ποῦ τοῦ φάνηκε σοφὸ, ποῦ δὲν τὸν ἀναγελοῦσε, ποῦ ὑπαρχε αἰώνια καὶ ποῦ θὰ ὑπαρχε γιὰ πάντα. Ἐχοντας ἀρνηθεῖ τὸ ἐδῶ, βεβαίως καὶ πίστευε τὸ πιὸ πέρα, ἰδέα ἀσύγκριτα σοφότερη ἀπὸ τὴν πρώτη. Δίχως νὰ δειλιάσει ἀπὸ τὸ τρομαχτικὸ μεγαλεῖο αὐτῆς τῆς ἰδέας ποῦ ἔμοιαζε νὰρνεῖται, καὶ ποῦ δημιουργοῦσε κάτι πιὸ μακριὰ μας καὶ ἀσύλληπτο ποῦ ζοῦσε ὅμως, σταμάτησε σ' αὐτὴν, ξεαστικός, κυττάζοντάς τὴν μὲ φιλοσοφικὴ ματιὰ. Γιὰ μιὰ στιγμὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχε φανταστεῖ καὶ τὸν ἥρωα ἐκεῖνον τὸν ἀνώτερο, ποῦ γυρνώοντας πρὸς τὰ πλήθη, ἀφοβα θὰ κήρυχνε καὶ θὰ δίδε τὴν κατάφαση τοῦ τίποτα, συγκεντρώνοντας στὴ ζωὴ του, ὅτι προηγούμενο ὑπῆρξε καὶ καταστρέφοντάς το σὲ ἓνα ἀποθέωμα ἔνδοξο, πιὸ

μεγάλος από κείνον που δειλός θάρνιόταν να χαθεί και που θα γυρνούσε όλο χαρά επιπόλαιη προς την φανερό και πραγματική ζωή. Φιλοσοφικά ξέτασε όλο τον κύκλο αυτής της ιδέας, και ύστερα από τους στοχασμούς του, τα μάτια του σιγά σιγά και γενόνταν υλαρότερα βλέποντας κάτι πλείριο επί τελους στις μορφές που ήβρε. Μελετώντας κι άλλο, νόμιζε πως μπορούσε κάποτε να ξεδιαλύνει σε κάποιους άλλους παλιότερους, έννοιες που λογιάζανε χωρίς και οι ίδιοι να το γνωρίζουν, έννοιες που προφήτευαν πως το πνεύμα τραβοῦσε το δρόμο που είχε φτάσει ο ίδιος, οπότε θα γενότανε το κάτι που αναμένονταν πάντα. Μα στοχάζονταν, μ' ένα ένθουσιασμό, που του μπόδιζε νάντικρύσει πιο καθάρια κάποια φανερώματα, όσο κ' η ματιά του νάταν σίγουρη.

Κλειστήκε έγωιστικά μέσα στη σκέψη του, και θέλησε να την κρατήσει για κείνον μονάχα, μένοντας γαληνεμένος πια μπρός στα βαθειά βραδυάσματα και τα στενάχωρα άκροούρανα που πριν απελπιστικά του κυκλώναν την ψυχή.

Κ' η ιδέα του έφτασε στην άκμή της και ξαφνικά του φάνηκε πως άσκημα πνιγότανε μέσα κει, πως η ιδέα του εΐτανε τραγικά άγονη, πως όλο το τάχα δημιούργημά του εΐτανε κοντόπνοο και μονάχα θλιβερό. Κ' ύστερα από μερικά φανερώματα του γιου, που δείχναν κάτι πολὺ άλλο από τη σκέψη του, κ' ύστερα από την τόση κούραση, που τοῦδωσε η άνεργη του ιδέα, άρχισε σιγά σιγά να θολώνει η πίστη του, δίχως και κείνος να το βλέπει καθαρά, δίχως να υπάρχει και κανένας έξωτερικός λόγος ακόμα που μπορούσε άποτομα να τον επιδράσει. Κλονίστηκε τότες, μα φαινομενικά η φυσιογνωμία του κρατούσε όλη τη πρωτινή γαληνή έκφρασή της.

Με τον καιρό, η ιδέα του έχασε πια τη δύναμή της· περάσανε καιροὶ και μονάχα στις άποσπερινές ώρες των όνειροπολημάτων, αναθυμιότανε όλους τους στοχασμούς του πιο ζωηρά· κι ως τόσο, μ' όλο που εΐχε μείνει με κάποια πνιγερή άδειωσύνη μόνο μπροστά του, ξακολουθούσε κάποτε η μελέτη γύρω στην ίδια σοφία και οι σημειώσεις του εΐχανε την ίδια μορφή της χαμένης ιδέας.

Έτσι ζούσε πια ο πατέρας, με τα λείψανα της σοφίας εκείνης που θα θανατώνονταν λυπητερά, αυτές τις μέρες του στερνου καλοκαιριου, ζούσε μες σε μια μονότονη σκέψη, ακόμα ανασαίνοντας ελεύθερα θωρώντας ξεμακρα τάρριστα άκροούρανα. Πιο γλυκά από το γιο, κυτιούσε την κόρη, στην οποία έβρισκε πως πιοτερο τον έμοιαζε και εΐτανε πιο δική του.

Η κόρη, έμενε πάντα μόνη, γυρνώντας όλοένα, με τη σκέψη λυγερή μαζί και βαρειά, περιμένοντας το θάνατο, χωρίς η ιδέα του να την κυριαρχήσει άπραγη, μ' όλα τα αίστήματα, μ' όλους τους λογισμούς που σμιγμένοι πέρναγαν από το νοῦ της. Στις ώρες που της άρεζαν τα όνειροπολήματα, έφερε συχνά τη μητέρα της στο νοῦ και τη στοχάζονταν, θλιβερή η πασίχαρη, πάντα ικανή να της δώσει κάποια απόλαψη. Μαζὺ μ'

αὐτήν αναθυμιότανε κάποιοι που περάσε—οὐ θυμησε όλες χανότανε στο νοῦ—και της εΐχε διδάξει την άγάπη, την πιο έγωιστική απόλαψη όλων, μ' όποια μορφή κι αν φανερόνουνταν μπροστά της—και από τότες εΐχε πιστέψει αυτή τη συμβουλή, όσο μικρή κι αν εΐταν ακόμα. Με την άρρωστη ματιά της, ξαναστοχάζονταν τα περασμένα, που θλιβερά η πασίχαρη της δίνανε το γυρεμένο χαμόγελο της απόλαψης.

Εΐχε στιμές που όρθώνουνταν δυνατή και ποθώντας ένα έρωτικό σφίξιμο γερό, για να νοιώσει έτσι κάποιο ανώτερο φανέρωμα ζωής που θα εΐχε τη δύναμη της δημιουργίας· μα η έρωτική της στιγμή θα περιορίζονταν μονάχα σ' ένα αίσταντικό και άρρωστο χάδι, που θα της έφερε λυγμούς αδυναμίας. Συχνά, γυρνούσε τα μάτια προς τον άδερφό της που ακόμα έμενε σιωπηλός, και σαν έξτατικά τον κύτταζε τέτοιο, άρέζοντας να βλέπει σ' αυτόν κάποιο άλλο, που ζούσε στο πλάι της διαφορετικά από κείνηνα και που εΐταν άδερφός της, τον άνθρωπο που θα της επιζούσε. Άρεζε κιόλας να νοιώθει τις αὐστηρές του ματιές που θα την ξετάζαν, και βλέποντάς τον, όλη η ύπαρξή της γέμιζε από μια πλείρια ζωή που άρρωστημένα σε κείνην γενότανε μια άπλη ιδέα μονάχα.

Αὐτό το καλοκαίρι της εΐτανε στερνό. Ο μελλούμενος θάνατός της που όλοένα και σίμωνε θλιβερά σταματοῦσε τον πατέρα νοιώθοντας έτσι πως τελειώνει πια και χάνεται ο ίδιος, βλέποντας πως στο έξης θάντικρυζε μονάχα την ξεταστική ματιά του γιου· πόσο πιοτερο αγαπούσε την κόρη του που όλοένα λάγγευσε, λατρεύοντας τα πάντα όλοένα, που εΐχε τη δύναμη να ζει σε μια ξακολουθητική έκσταση άνοι! Η ίδια γνώριζε την άγάπη που της εΐχε ο πατέρας και γνώριζε συνάμα πως ζούσε τις στερνές της μέρες· μα τουτο, ούτε για μια στιγμή δε λιγότεψε τη δύναμή της, κι ούτε στοχάστηκε πως πεθαίνοντας θα λησμονιότανε για πάντα οι λογισμοί της. Ξεδιαλύνει κανείς μια άποθεωμένη ζωή στις ματιές της και φανέρωνε συχνά αίστήματά της με τα λόγια. Όσο πλησιάζει το τέλος της, τόσο τα μάτια της γενόνταν ζωηρά, προσπαθώντας να ξεπαρθενέψει κάθε όμορφιά. Γιατι λάβαινε κάποτε η φυσιογνωμία της την άνιερη και άνήθικη ίσως έκφραση γυρεύοντας σε κάποιους άγνότερους στοχασμούς να βρει το γυρεμένο της χαμόγελο, που έμοιαζε βαρή αναγέλασμα.

Περνούσαν ιδέες σμιγμένες, άρμονισμένες ακατάστατα, άπολαυτικά ζώντας εκείνη, χωρίς να την ταράζει κανένα αίσθημα ζητώντας μια βαθειά επιπόλαιη ζωή· εΐταν ακόμα καλοκαίρι μαρχιζαν να μαντεύονται οι ψύχρες του φθινόπωρου, τώρα που οι μέρες νωρίς σπερώνονταν κρατούσαν όμως ακόμα όλη την έκσταση του καλοκαιριου. Οι γιατροί, λογάριζαν πως η κόρη θα πέθαινε μόλις θα φυσούσαν τα πρώτα άεράκια, με τον έρχομό του φθινόπωρου. Κι αυτά τα μεσημέρια, οι ζέστες εΐταν βαρειές. Η κόρη, μελλοθάνατη ξεχνιόταν όσω, μαγεμένη απ' όλο το γερό μέστωμα εκείνης της εποχής, βλέποντας με λαχάρα να γεννιούνταν οι καρποί στα

δένδρα, βλέποντας βαρυνάσαστους τούς ουρανούς, αναπνέοντας ελεύθερα, δίχως νά δειλιάζει γιά τή στεγρα σκέψη της, προμαντεύοντας γιά κοντινό πιά τὸ χαμό της. Εἶχε θελήσει κιόλας νά πεθάνει σὲ μιὰ τέτοια ἐποχὴ δημιουργική, ἀποθεωμένη, ἄρωστη ἐκείνη μέσα σὲ μιὰ τεράστια ἔνταση ζωῆς, δοξασιμένα νά πεθάνει γιά πάντα, τίς στιγμὲς πού γεννιῶνται ὅλες οἱ μελλούμενες νά ζήσουν δύνამες, μ' ὀρθὰ καὶ ἔξτατικά τὰ μάτια, ἀνατριχιάζοντας βαθειά, αἰστανόμενη, βλέποντας, ξεφυχώντας σὲ μιὰ γερὴ προσπάθεια πού θάτανε ὁμως ἄγωνα γιά κείνηνα. Πόθησε νά χαθεῖ ἔτσι, σ' ἓνα τέτοιο κορύφωμα ζωικό, δίχως νά λιγοψυχῆσει, δημιουργώντας καὶ κείνη κάτι μὲ τὸ θάνατό της.

Τέτοια διαλογιζότανε καθεμέρα περίμενε τὸ τέλος της. Πολύ, πάρα πολὺ εἶχε ἀδυνατήσει καὶ τὴ φέρναν βασιτώντας τὴν στὸν κῆπο νά μείνει. Εἶταν ὁμως ἡσυχῆ, αὐστηρὴ λίγο, γαληνὴ κι' οὔτε μιὰ στιγμὴ δὲν ἔπαψαν οἱ στοχασμοὶ της.

Ἐνα μεσημέρι τοῦ Αὐγούστου ἀπόθανε μιὰ στιγμὴ πού εἶχε μείνει μονάχη, μιὰ στιγμὴ πού ἔδειχνε πὼς ζοῦσε πιὸ λεύτερα, τὸ βλέμμα πρὸς τίς πεδιάδες ἔχοντας καὶ τούς ουρανούς, πεθαίνοντας ἀργά, ἀτάραχη μὲ σκέρτσα πού δείχναν ὄχι μιὰ ἀγωνία παρὰ κάτι πιὸ γαληνεμένο κι' ἀπὸ τὴ ζωὴ της τὴν ἴδια — πέθανε ὅπως θέλησε καὶ ἐκείνη, ἔξτατικά, μέσα σ' ἓνα πρωτόφαντο ξεφάντωμα ζωῆς.

Κάτι ἀναταράχτηκε βαθιὰ μέσα τὸ σπίτι μὲ τὸ θάνατο τῆς ἀδερφῆς πού ξαφνικὰ ἦρθε· θὰ τοὺς ἔφερνε πλέον τούς διὸ πιὸ σιμὰ καὶ ταράζονταν ὁ πατέρας γι' αὐτό. Μείναν ὀλομόναχοι στὸ σπίτι, γιά λίγο καιρὸ ἀπασχολημένοι μὲ τὴ θύμηση τῆς κόρης, χωρὶς ἀπὸ τίποτα ἄλλο φαινομενικά νά μὴν εἶναι ταραγμένοι· μὰ σὲ λίγο ἡ θύμηση τῆς κόρης πού πέθανε λησιμονότανε σκεδὸν καὶ στοὺς διὸ γιὰ νά σμιχτεῖ μ' ἄλλες ιδέες δικῆς τους καὶ μονάχα ἴσως ὁ γιὸς κάποτε νά τὴν ξαναστοχάζονταν πιὸ καθαρὰ μὰ ἔπαιρνε αὐτὴ πλέον γιά κείνονα τὴ σημασία τοῦ σύμβολου. Καὶ τὴ σημασία τοῦ σύμβολου ἔπαιρνε γιά κείνον καθε φανέρωμα ζωῆς ἢ πρόσωπο μὲ τόση δύναμη πού στὸ πνεῦμα του, τὸ σύμβολο ἐνώνονταν μὲ τὴ ζωὴ τὴν ἴδια. Τὸ ἴδιο γενότανε καὶ μὲ τὴ μητέρα του, μὲ τὴν ὁποία δὲν ἔβρισκε νάχει καμιὰ σκεδὸν σκέση, ἔξον ἀπὸ κάποια μικρὰ αἰσθήματα, πού ἀπόφευγε νά γγίξει, ὄχι γιατί φοβότανε ἀλλὰ γιατί ἀφήναν ἀσυγκίνητο τὸν καθέριο ἑαυτὸ του καὶ στενοχωριότανε ἴσως γι' αὐτό.

Μείναν λοιπὸν ἔτσι μονάχοι, ὁ πατέρας καὶ ὁ γιὸς, στὸν ὁποῖο ἄρχισε νά δυναμώνει μιὰ σκέψη νέα δεμένος ὁμως πάντα ὄντας ἄγνωρὰ του μὲ τὴν παλιὰ σκέψη τοῦ πατέρα. Πιὸ σκεφτικά, πιὸ μεστωμένα ἄρχισε τότες νά ζητᾶ ὁ νοῦς του, ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν τὸ θάνατο, πιὸ δυνατά, ἀρχίζοντας νά λυτρώνεται ἀπὸ κάποιες ἄλλες σκέψεις, προχωρώντας πρὸς κάποιο ἀνώτερο κύκλο ιδέας. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀπόλητη σιωπὴ πού εἶδε

πὼς βυθίστηκε ὁ πατέρας του, ἄγωνα σιωπῆ πού δὲν ἔκρουβε τίποτε παραπάνω ἀπ' ὅτι εἶταν, ἄρχισαν νά περνοῦν ἀπὸ τὸ νοῦ του, ὀλόκληρη ἱστορία μιᾶς ιδέας, ὅλες οἱ μορφὲς μιᾶς σκέψης, ἀπὸ τὴν πιὸ μικρόζηνη ἐκδήλωση ὡς ἐκεῖ πού φτάνει στὸ θριαμβικὸ της τέλος δημιουργημένη. Σταμάτησε πιότερο μὲ προσοχὴ, σ' ὅλον τὸν κύκλο πού ἀπασχόλησε τὴ νεκρὴν πιὰ ψυχὴ τοῦ πατέρα. Ξετάζοντάς τον ὅπως δὲ μπόρεσε νά κρατήσῃ κάποιο χαμόγελο πού δὲν ἔμοιαζε βέβαια τὸ χαμόγελο τῆς ἀδερφῆς. Ἀσχολήθηκε γιά μιὰ στιγμὴ καὶ γιά τὸ ἴδιο πρόσωπο τοῦ πατέρα· πῆγε στὸ γραφεῖο του καὶ ζήτησε μέσα ἀπὸ τίς σημειώσές του καὶ ὅτι ἄλλο σκετικὸ, νά διακρίνει μιὰ πλείρια μορφὴ ἀπ' ὅλη τὴν ιδέα τῆς ζωῆς του. Γιά μεγάλῃ του ὁμως θλίψη δὲν ἦβρε παρὰ κάποια ἀκατάστατα σαομένα στοιχεῖα, πού μόνο ἐκεῖνος, ὄνειρευόμενος κάποτε, θὰ μπορούσε νά μορφώσῃ σ' ἓνα κύκλο ἀσύγκριτο πιὸ μεγάλο ἀπ' ὅτι εἶχε φανταστῆ ὁ πατέρας. Στάθηκαν στιγμὲς πού ἐνθουσιασμένοι ἀπ' ὅλη τὴ σοφία τῶν προγόνων φαντάχτηκε καὶ κείνος νά σταθεῖ στὸν ἴδιο κύκλο, φέροντάς τὴν σὲ κάποια ὀρισμένη τελειότητα. Τὴ στιγμὴ ὁμως τῆς πιὸ μεγάλης ἔντασης τῶ ματιῶν του, ἔνοιωσε πὼς ὅτι φαντάχτηκε τὸ δημιουργοῦσε πάλε ὁ ἴδιος μακρὰ ἀπὸ κάθε προηγούμενο. Πραγματικά, κατόπι ἀπὸ τίς ἐνθουσιασμένες ὥρες, ἦρθαν μέρες πιὸ γαληνεμένες, πιὸ γεμάτες γνώση πού κύταζε στὸν πατέρα ἄδοξα μονάχα νά ξεχνιέται ὅλη μιὰ τάχα δημιουργία, ὄντας κιόλας ἀνίκανη νά ζήσει γιά νά γεννηθεῖ κάτι ἄλλο. Ν' ἀντιπαθεῖ ἄρχισε κιόλας τὸ στείρο πού οὔτε νά ὑπάρχει νοητὰ δὲ μπορούσε.

Βουλήθηκε τότες, κρατώντας κρυμένα μέσα βαθειὰ ὅτι πλούσιο εἶχε νομίσει πὼς οἱ ἄλλοι σκεφτήκαν, μὰ ἴσως καὶ κείνο νάταν δικό του ὀλότεια, νά σταματήσῃ ὁ ἴδιος δυνατὸς κάποιες ιδέες ἄσκημες, γιά νά δημιουργήσῃ κάτι ἄλλο, πολὺ πιὸ τραγικὸ ἴσως γιά κείνον, πού δὲ θὰ λησιμονοῦσε νά κρατήσῃ μέσα ὅλη τὴν πρώτη ἄγανη σκέψη. Ἐτσι, ἔξτατικά βλέποντας τὰ περᾶσι μὲ λατρεία, μὲ πόθο βλέποντας τὰ μελλούμενα καὶ μαντεύοντάς τα λογιζόντας καὶ μετρώντας ὅλη τὴ δύναμή του τὴν τωρινή, τᾶσμιγε τὰ πάντα στὴν ἴδια του σκέψη θεωρώντας τα ὅλα μαζί, λέγοντας πὼς πάντα ὑπάρξαν τέτοια, ἀνάλλαγα, τελειωμένα. Τοῦ περνοῦσε γιά βέβαιο ἀπὸ τὸ νοῦ πὼς ὅλες οἱ ιδέες γεννήθηκαν μαζί κι' ὑπάρξαν ὁμοιες πάντα κυριαρχημένες ἀπὸ τὸ ἀνώτερο καὶ γιά μιὰ στιγμὴ, στάθηκε καὶ τοῦ φάνηκε πὼς πραγματικὰ ὀλοένα στεκότανε, χωρὶς ν' ἀλλάζει τίποτα ποτέ, ζώντας σὲ μιὰν ἔξτατικὴ στασιμότητα. Κ' οἱ ιδέες αὐτὲς μαζί μὲ ἄλλες προχώρησαν ἀργότερα πρὸς μιὰ μεγαλύτερη γενικότητα.

Πιὸ μεστωμένα, πιὸ στοχαστικὰ καὶ ελεύθερα ζητοῦσε ἡ σκέψη τοῦ γιοῦ, λυτρωμένη ἀπὸ κάθε ἐπίδραση· γεμμένος πρὸς τίς ἴδιες πηγές τῆς ζωῆς, σάπαινε καὶ στοχαζότανε στὰ καινούρια πού τοῦ φανερόνονταν τότες καὶ πού ἀργότερα μονάχα θὰ λάβαιναν ὅλη τους τὴ μορφὴ. Τραβηγμένος στὸν ἑαυτὸ του, αὐστηρὰ κυττάζοντας καὶ τὸν πατέρα πιὰ συχνὰ ἀνα-

γάλλιαζε σὲ κάθε ἀποκάλυψη ποὺ διάβαινε ἀπὸ τὸ νοῦ του. Σπανιότερα τώρα τοῦ βάραινε ἡ σκέψη ὅταν ἀναθυμόντανε τὸν πατέρα ἢ τὴν ἀδερφή καὶ οἱ ματιές του ἔμοιαζε πὼς ἄρχιζαν νὰ μὴν προσέχουν τὴν περασμένη προσπάθεια. Ἡ δύναμη τῆς σκέψης του δυνάμιονε μὲ τὸ προχώρημα τοῦ καιροῦ, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ στερνοῦ αὐτοῦ καλοκαιριοῦ.

Κι' ὁ Πατέρας. Βλέπω τὴν ιδέα του θλιβερὰ νὰ χάνεται μπρὸς τὸ φανέρωμα τοῦ γιοῦ, τὴ βλέπω ἄσκημα νὰ χάνεται χωρὶς δύναμη, χωρὶς προσπάθεια γιὰ κάτι πάλι νέο, μὴ ἀφήνοντας καμιὰ συγκίνηση στὰ τριγύρω ποὺ νὰ τὴν κρατοῦν παντοτινά. Ἀναταράχτηκε σὰν εἶδε νὰ ὀρθώνεται μπροστά του γιγάντια ἡ προσωπικότητα τοῦ γιοῦ, τοῦ ἴδιου του παιδιοῦ, ποὺ τὸν ἀνάγκασε νὰ σωπάσει γιὰ πάντα πιά χωρὶς ὅμως νὰ τοῦ μένει τὸ θάρρος νὰ μὴν ἀνοίγει κάποτε κάποιες παλιές σελίδες καὶ νὰ μὴ σημειώνει λίγα λόγια στὴν ἴδια μορφή πάλε τῆς πρώτης ιδέας.

Μαρσίλια Αὐγούστος 1919

ΑΙΜ. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

CAMILLE MAUCLAIR

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΟΙ ΙΔΕΕΣ ΤΟΥ ΒΑΓΚΝΕΡ

Τὸ ἔργο καὶ οἱ θεωρεῖες τοῦ Βάγκνερ γένηκαν αἰτία νὰ γεμίσει μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες κριτικὲς βιβλιοθήκες ποὺ ἀξιώθηκε ποτὲ νὰ δεῖ ἓνας καλλιτέχνης γιὰ νὰ μελετηθῆ ἡ προσωπικότητά του. Ἀναρίθμητα εἶναι ἔκείνα ποὺ γραφήκανε γιὰ τὸ Βάγκνερ. Πράγματι, ἔχει παρουσιάσει ὄχι σὰν ἓνας συνθέτης, ἀλλὰ σὰν ἓνας συνθετικὸς ἀναμορφωτὴς συνδιάζοντας θεωρεῖες γιὰ τὴ σκηνοθεσία, γιὰ τὸν ἠθοποιό, γιὰ τὸ ποίημα, πρὸς τὸ σκοπὸ νὰ φτειάσει ἓνα ἔργο λυρικῆς δραματοουργίας, συμβολίζοντας μὲ τοὺς θρόλλους, μιὰ φιλοσοφικὴ ἀντίληψη, ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ, τῆς ἀνθρωπότητας καὶ ξαναστηλώνοντας στὴ σύγχρονη πολιτεία μας ἓνα θέατρο ναὸ μ' αἰσθητικὴ μορφή καὶ μυθικὴ ἔννοια, τοῦ ὁποῦ οἱ πλατὺς σκοπὸς χάθηκε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς τραγωδίας τῶν Ἑλλήνων. Πῶς νὰ πορήσει κανεὶς γιὰ τὸ πλῆθος τῶν σκόλων ποὺ σήκωσε αὐτὸ τὸ πολύμερο πνεῦμα ποὺ ποθοῦσε τὴ γενικότητα, σπέρνοντας, σὲ μιὰ ἐποχὴ εἰδικοποίησης καὶ μὲ μιὰ ἀσυνήθιστη τόλμη, ἓνα σύνολο γενικῶν ιδεῶν ποὺ κ' οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἀναγέννησης δὲν τολμήσαν νὰ ἀνευρετοῦν σὲ τόσο πλατὴ συνδιασμό; Πῶς νὰ πορήσει κανεὶς γιὰ τὸ ποὺ δὲν τὸν καταλαβαίνανε τόσο καιρὸ, καὶ κατόπι ἀπὸ τὸ θρίκμβό του, γιὰ τὴν πολλα-

πλότητα τῶν ἐπισταμένων ἀναλύσεων, γιὰ τὴν ἀντήχηση ποὺ εἶχε στὴ διάνοηση μιὰ τέτοια προσπάθεια;

Γιὰ μᾶς ποὺ κρίνουμε τὸ Βάγκνερ ἀφ' οὗ πέρασαν τριάντα χρόνια, ποὺ τὴν ἀντικρίζουμε ἡσυχᾶ κ' ἀμερόληπτα, καθὼς χρειάζεται κ' ἐπιτρέπεται ἔταν ὀριστικὰ μπαίνει στὴν ἱστορία ἓνας δημιουργὸς, μακριὰ ἀπὸ τὶς πολεμικὲς καὶ τοὺς διθύραμβους, θὰ μπορέσουμε νὰ σχηματίσουμε γι' αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸ πνεῦμα μιὰ ἰδέα ἀρκετὰ ἀπλή σκετικὰ. Ἡ ὀλικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ του μᾶς παρουσιάζεται σὰν ἓνα μεγάλο τοπίο ποὺ μποροῦμε νὰ τὸ ξανοίξουμε ἀπὸ ψηλὰ καὶ νὰ διακρίνουμε τὰ κυριώτερα του χαρακτηριστικὰ, ἐνῶ οἱ πρώτες σχολιαστὲς, ὄντας κάτω καὶ ἀνακατωμένοι στὶς πολεμικὲς ποὺ ξετυλιγότανε δὲ μπορούσαν νὰ ναντιληφθοῦνε παρὰ μονόμερες ἀποφες. Ἡ πρώτη παρατήρηση ποὺ θὰ μᾶς δδηγήσει εἶναι ἡ στενὴ σκέση τῆς αἰσθητικῆς τοῦ Βάγκνερ μὲ τὴ ζωὴ του ποὺ τώρα γνωρίστηκε καλὰ μὲ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Λίστ, Βεσεντγκ καὶ ἀπὸ τὶς βιβλιογραφείες τῆς Μπερρόυτ. Ὁ Βάγκνερ δὲν εἶναι ἓνας ἀφηρημένος θεωρητικὸς, ἓνας ποὺ ζητᾷ τὸν ἀνθὸ, ἓνας δημιουργὸς ἀ priori, ὅπως τὸν ἔχουν ἀντιληφτεῖ οἱ Γερμανοὶ βαγκνεριστὲς ποὺ ἀδέξια τὸν μιμήθηκαν καὶ τὸν παραφόρτωσαν μὲ ξήγησες. Ἐμμενε πάντα ἓνας καλλιτέχνης, ἓνας ἐνθουσιασμένος ποιητὴς, μεθυσμένος ἀπὸ πάθος, γεμάτος ἀπὸ ἐνεργητικὴ ζωὴ καὶ ἓνας διοργανωτὴς ποὺ γνώριζε τὸ τί ἀξίζουν οἱ πραχτικὲς πραγματοποιήσεις.

Οἱ αἰσθητικὲς του ιδέες λάβανε μορφή καὶ καθωρίστηκαν ἀπὸ τὶς περιστασες, συβουλεύτηκε τὴ ζωὴ καὶ βλέπουμε νὰ ξετυλίζεται ὀλη ἡ «φιλοσοσοφία» του, ἐπηρεασμένη ἀπὸ μιὰ σειρά ἐξωτερικῶν ὀθήσεων αἰσθήματος καὶ πάθους χωρὶς διόλου νὰ ἀνακατωθεῖ καμιὰ γερμανικὴ σχολαστικότητα.

Οἱ εὐγενικὲς προσπάθειες πρὸς ἓνα ἀνθρωπιστικὸ πολιτισμὸ καὶ οἱ ἀλγεινὲς ἀπογοήτεψες αἰτιασμένες ἀπὸ τὴ ματαιοδοξία καὶ μικροπρέπεια τοῦ Παρισιοῦ, ὅσο κ' ἀπὸ τὴ ρουτίνα καὶ τὴν περιφρονητικὴ στάση τῆς Γερμανίας, ἡ ἐπανόσταση ἐναντίο τοῦ ἐπιπόλαιου κόσμου καὶ τῆς παράνομης δυνάμεις, ἰδοὺ τί ἔκανε στὸ Βάγκνερ νὰ γεννηθῆ ἡ πρώτη ιδέα τοῦ *Κύκλου τῶν Νιμπελούργκ*, ἀπὸ τὸ 1848, καὶ τοῦδωσε ἀμέσως τὴν κλασσικὴ μαζὴ καὶ ρωμαντικὴ ἰδέα, ὅτι τὸ λυρικὸ θέατρο μπορούσε νὰ εἶναι ὁ ναὸς μιᾶς θρησκείας ἠθικῆς ὀμορφιάς. Ἀπὸ ἄλλη μεριά, ἡ λατρεία του πρὸς τὸ Μπετόβεν, τοῦκανε νὰ μαντέψει τὴν ἴδια αὐτὴ ἰδέα στὴν *ἔννατη συμφωνία*, ἀληθινὸς πρόλογος σὲ μιὰ μουσικὴ τραγωδία τοῦ πλῆθους, μὲ τὸ κονσέρτο, ἔσφωμένο σὲ ναὸ. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς κιόλας, ὁ Βάγκνερ δὲν ὕπαρξε ἓνας «ἀγνὸς μουσικὸς» μὰ ἓνας τραγικὸς ποιητὴς μᾶς πολὺ μεγάλης δύνναμης, ποὺ βλέπει στὶς τέχνες ἓνα μέσο ἠθικῆς καὶ ἰδεολογικῆς μόρφωσης, στὴ συμφωνία, τὸν τρόπο μιᾶς διεθνῆς ἐκφρασης του καὶ στὸ θέατρο (ἐξαγνισμένο καὶ ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ μπακαλωσύνη καὶ τὴ μόδα) ὁ κατ' ἔξο-

γή τόπος αὐτῆς τῆς ἔνωσης τῶν τεχνῶν καὶ αὐτῆς τῆς κοινωνίας τοῦ πλήθους. Ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ὁ Βάγκνερ, πνεῦμα γενικευτικὸν, γκαίτικο δὲως διόλου μὲ τὴν ὁμοιότητα τῶν στοιχείων τῆς ψυχῆς του, σκέφτηκε νὰ δώσει στὴ μουσικῇ τὸ ρόλο μιᾶς ψυχολογικῆς γλώσσας, στὸ κήρυγμα τῆς ἠθικῆς τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐναντιωόμενος στὴ γερμανικῇ ψυχράδα, ἀποφασισμένοι πρῶτα μὲ τὸν Λάουμπτ, Χάϊνε, Μπέρντ καὶ τοὺς ἄλλους φιλελεύθερους, νάντικαταστήσει τὸν ἀσκητισμὸν ἕνα τολμηρὸ καὶ λεύτερο ἠδονισμὸν, ἐνώνοντας τὴ νεανική του ἐνέργεια στὶς θεωρεῖες τοῦ Φέουερμπαχ γιὰ τὴ δύναμη τῆς θέλησης (ποὺ τίς ξανάβγαλε στὴ μέση ἀργότερα ὁ Νίτσε), ὁ Βάγκνερ, ὕστερα ἀπὸ τίς δυστυχίες τοῦ Παρισίου, ὕστερα ἀπὸ τίς ἀποτυχίες τῆς Δρέσδης, τὴν ἐξορία, εἶχε γίνεи ἐχθρὸς τῆς παλιάς κοινωνίας μὲ τὴν ψεύτικη ἠθική της, ἕνας ἀναρχικὸς διανοούμενος, ποὺ στάθηκε ἐνάντιος στὸν κεφαλαιοκρατισμὸν, στὸ σκεπτικὸν ρασιοναλισμὸν, ἀποφασισμένος νὰ δημιουργήσῃ τὸ ἔργο του σὰν μιὰ διαμαρτύρηση ἐναντίον αὐτῶν τῶν ἀντιπαθητικῶν καὶ ταπεινῶν δυνάμεων, τὸ ἴδιο δρᾶμα τῆς ἐπαναστατημένης συνείδησις ἐναντίον τοῦ χρυσαφιῦ καὶ τῆς τυραννίας. Ἰδοὺ τὸ πρῶτο θέμα τοῦ «Κύκλου» ποὺ παρουσιάζει τὴν ἀνύψωση τῶν θεῶν, τὴ βασιλεία τῆς γενικῆς ἀγάπης, κατόπι ἀπὸ τὴ νίκη του ἐναντίον τοῦ χρυσαφιῦ, στοιχείου τοῦ κακοῦ, σύμβολου μιᾶς κακῆς δύναμης.

Ἀλλὰ ἡ κρίση τοῦ 1854 μετατρέπει αὐτὸν τὸ χαρούμενο ἀναρχισμὸ τοῦ ὁποίου ἡ ἐνσάρκωση θὰ εἶναι ὁ Σίγκφριντ, σ' ἕνα μυστικὸ πάθος πεσιμισμὸν. Δὲν εἶναι πιά ὁ Φέουερμπαχ ποὺ ἀνταποκρίνεται στὸ Βάγκνερ ποὺ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν πλάνη, εἶναι ὁ Σοπεργάουερ, καὶ πῶς πέρα ἀπὸ τίς ἀδικεῖς προσπάθειες ἀποστόλου καὶ ἐπαναστάτη, ἡ περιφρόνηση τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἐλπίδας τοῦ καλλήτερου κυριεύει αὐτὸ τὸ πονεμένο πνεῦμα. Ἡ ἀπόλυτη ἀσκητικὴ ἀπάρνηση, ἡ δεβαιότητα πῶς ὁ κόσμος εἶναι ἀσκημος καὶ τὸ μηδὲν μονάχα ἐπιθυμητὸν, μαγεύουν τὸ Βάγκνερ μὲ τὴ θλιβερὴ τους μεγαλοσύνη. Τοῦ φαίνεται πῶς αὐτὸ ὕπαρξε πάντα τὸ ἐνοστιχτο τῆς ψυχῆς του, καὶ πράγματι, τὰ πρῶτά του δρᾶματα διδάξαν ἀπὸ τὸ **Καράβι-Φάντασμα** ὡς τὸν **Δόχεγκριν** τὴν ὑπέριστα ἀπάρνηση, τὴν πρόσκληση τοῦ θανάτου ποὺ λυτρώνει. Ἐν τούτοις—καὶ εὐτυχῶς γιὰ μᾶς—αὐτὴ ἡ κρίση δὲ σπρώχνει τὸν καλλιτέχνη νὰ γίνεи μοναχὸς ἢ φακίρης, νὰ καταδικάσῃ τὸ ἑαυτὸ του στὴ σιωπῇ, καὶ ἡ δημιουργικὴ του δύναμη εἶναι τέτοια ποὺ ἀναλαμβάνει μονάχα νὰ ἐκφράσῃ αὐτὴ τὴν ἐκ φιλοσοφικῆ καὶ ἠθικῆ συγκίνηση. Ἀπὸ δῶ προέρχεται ἡ ἀλλαγὴ τοῦ **Κύκλου** ἀπὸ ὀπτιμιστικὴ ἐποποιία, ποὺ ζωγραφίζει τὴ νίκη ἐναντίον τοῦ χρυσαφιῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τὴ βασιλεία τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης, τὸ ἔργο θὰ γίνῃ ἡ καταδική ἐνὸς ἀσκημοῦ σύμπαντος, τὸ γκρέμισμα τῶν θεῶν ποὺ ἔχουνε γνώση τοῦ θλιβεροῦ τους ἔργου καὶ θὰ γυρίσῃ πρὸς τὸ μηδὲν. Ἔτσι οἱ εἰζήφορες περιστάσεις τῆς ζωῆς τοῦ καλλιτέχνη ἐπηρέασαν ἀκατάπαντα τὸ ἔργο του καὶ ὁ **Κύκλος** μὲ

τίς δύο μορφές του, τὴ διπλὴ σημασία του ποὺ τόσο συζητήθηκε, ἐξηγιέται μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ δημοκρατικοῦ Βάγκνερ τοῦ Ριένττς τοῦ Φέουερμπαχικοῦ, τοῦ γεμάτου ἐνθουσιασμὸ καὶ ἀντικοινωνικῆ πίστη στὸν ἀπογοητευμένο Βάγκνερ ποὺ κηρυγοῦσε ἡ ἰδέα τοῦ Σοπεργάουερ. Ἀπλὸ ρομαντικὸ στοιχεῖο, ξανανέωμα τοῦ **Περιπλανώμενου Ἰουδαίου**, τὸ προσκάλεσμα τοῦ θανάτου στὸ **Καράβι-Φάντασμα**: σύμβολο τῆς περιφάνειας τοῦ καλλιτέχνη ποὺ θέλει νὰ τὸν πιστεῦουν χωρὶς ὄρους, ἢ ἀναχώρηση τοῦ **Δόχεγκριν**: σύμβολο τοῦ πολέμου μεταξὺ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἰδεαλισμοῦ, ἀναμεταξὺ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς αἰσθησης, ὁ θρόλος τοῦ φαρᾶ **Ταυλόϊξερ**: ὅλα αὐτὰ γένηκαν, στὸν σοπεργάουερικὸν **Κύκλον** μιὰ βαθειὰ πεποίθηση, ἢ πεποίθηση τῆς ἀνάγκης τῆς ἀρνήσης τοῦ κόσμου, νὰ παρατηθεῖται ἀπὸ τὴ θέληση τῆς ζωῆς, μοναδικὴ πηγὴ μιᾶς ψυχικῆς γαλήνης. Εἶναι φιλοσοφία ποιητῆ, ποὺ ἐκφράζει τοὺς πόνους τοῦ μ' ἀλληγορίες.

Τὸ ἐπεισόδιο Βέσσεντονκ, ἀποτελεῖ αὐτὸ τὸ κορύφωμα τοῦ πεσιμισμοῦ δὲν εἶναι πιά στὴ θεωρία, στὴν πραγματικότητα ὁ φίλος τῆς Ματίλντας φτάνει στὸ νάρνηθαι τὸν ἔρωτα, στὸ νὰ ζήσει μέσα σὲ ὕλικές καὶ ἠθικῆς δυστυχίες, ἢ ἀπάρνηση, καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ δίνει στὸν Τριστάνο, τοῦ ὁποίου ὁ θρόλος εἶναι ἡ ἴδια ἱστορία τοῦ Βάγκνερ καὶ τῶν Βέσσεντογκ, αὐτὴν τὴν ἀσύγκριτα θλιβερὴ ὄψη του. Σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ σημεῖο ἄλλωστε, ὁ Βάγκνερ, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν Σοπεργάουερ: τοῦτος δὲ βλέπει στὸν ἔρωτα παρὰ τὴν παγίδα ποὺ σταίνει ἡ φύση στὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ τὸ μπουδῖσει νὰποφύγει τὴ θέληση τῆς ζωῆς· τὸναντίον, σ' αὐτὴν τὴ μεγάλη ἐξάγνιση τοῦ κυριαρχημένου πάθους, ὁ Βάγκνερ βρίσκει τὸ μυστικὸ τῆς εὐτυχίας, τὸ κυριώτερον ἐλατήριο τῆς ψυχῆς καὶ λέει, μὲ μιὰ κυριώδικη λέξη γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ψυχολογίας του, σ' ἕνα γράμμα στὴ Ματίλντα, ὕστερα ἀπὸ τὸ χωρισμὸ του: «Ἐχω τὴν συναίσθηση ἐνὸς θεοῦ χορτασμοῦ.» Αὐτὸ εἶναι ποὺ ἐκφράζει ἡ Ἰζόλδη πεθαίνοντας, μὲ μιὰ χαρὰ τόσο παράξενα γεννημένη ἀπὸ τὴν παθητικὴν πλερισόνη τῆς ἴδιας τῆς ἀπελπισίας. Ἐπὶ τέλους, αὐτὴ ἡ θεωρία τῆς ἀπάρνησης ἀκόμα μιὰ φορὰ, σ' ἕνα αὐστηρὸ καὶ εὐδυμο ἔργο, ποὺ τὸ συνέλαβε κατὰ τὴν εὐτυχιωμένη ἐποχὴ τοῦ Τρίμπσεν: ἐὰν οἱ **Δασκάλιοι-Τραγουδιστῆς**, εἶναι μιὰ μουσικὴ κωμωδία τῆς πρὸ διαλυτικῆς γερμανικῆς τέχνης, ἐν τούτοις, λανθασμένα εἶδαν σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἕνα εἶδος ξανοιχτικοῦ, κάτι γιὰ νὰ περάσῃ ἡ ὥρα μιᾶς δραματικῆς μεγαλοφυΐας. Ὁ ἀποτραβηγμένος Χάνς Ζάχης ποὺ βοηθᾷ τὸν Βάλτερ νὰποχτήσῃ τὴν Εὔα ποὺ ἀγαποῦσε ὁ ἴδιος, εἶναι πάντα, σ' ἕναν ἄλλον τόνο, ἡ ἴδια θεωρία ποὺ θάσπασται ὁ Τριστάνος, ἢ καλλήτερα, ἡ ἴδια φιλοσοφικὴ ἀντίληψη τῆς ὑπερνίκησης τοῦ πάθους. Καὶ τέλος ὁ Πάρσιφαλ εἶναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς αὐτῆς τῆς μυστικοπάθειας τῆς θυσίας, μιὰ ἐξαγορὰ μὲ τὴν εὐλάβειά καὶ τὴν ἀγνότητα καὶ ἂν ὁ Πάρσιφαλ δὲ νικιέται ἀπὸ τὴν ξελογιάστρα Κούτερου, καὶ ὕστερα τὴν ἐπαναφέρει

στον ίδιο δρόμο, είναι πάλι για να στηριχτεί αυτή η τελευταία εξέλιξη της ευαισθησίας και της διανοητικότητας του Βάγκνερ, πέρα από τον σοπερχαουερισμό του «Κύκλου», ή υπέρτατη επιστροφή του σ' έναν θρησκευτικό συμβολισμό. Στην αυστηρή νίκη του Σοπερχάουερ έναντι του ήδονισμού, που δεν έδειχνε για θεραπεία παρά μια άρνηση της θέλησης της ζωής και την άναμνηση του μηδενός, ο Βάγκνερ, ποιητής γεμάτος πάθος προσθέτει μιαν επιστροφή στην πρωτόγονη αγνότητα, άπάνω από το δαμασμένο έγωισμό, δοξαζόμενα εξαγοράζοντας την αλτρουιστική αγάπη, υπέρτατος σκοπός της θρησκείας. Και τότε, ύστερα από το μηδέν που επιθύμησε ο Τριστάνος, ύστερα από το βράδιασμα και τον θάνατο των κακών θεών, η βασιλεία του άληθινού θεού, ή σωτηρία της ανθρώπινης ψυχής. Ο Βάγκνερ του Πάρσιφαλ, ύμνησε αυτήν τη θρησκεία σαν καλλιτέχνης ιερέας, έχοντας επί τέλους πλέριος ενόψει την ήθικη σημασία της θυσίας του Ίησου.

Αυτή υπήρξε ή εξέλιξη των ιδεών του Βάγκνερ και είναι γνωστό πώς αυτό το συμπέρασμα γένηκε αίτια, μ' όλη την παλιά φίλια που είχαν, να τον αποκηρύξει ο Νίτσε, θεωρητικός αντικαθολικός της θέλησης της δύναμης, θυμωμένος βλέποντας τον βαγκνερισμό που είχε αρχίσει από το να είναι μια μεγάλη κίνηση για την ανακαίνηση της τραγωδίας, να καταλήγει έτσι στις παθητικές θεωρίες του Χριστιανισμού. Μά εδώ δεν είναι για να πάρουμε κανενός μέρος: φτάνει ναποδείξωμε πόσο οι ήθικες ιδέες του Βάγκνερ είναι δεμένες στις χαρές και στις λύπες της καλλιτεχνικής ζωής του και αυτή ή σύγκριση πολύ θάπλοποιήσει την εξέγηση των έργων του. Μά πρέπει τώρα να ξετάσουμε τις θεωρίες του ως δραματικό ποιητή και σκηνικό μουσικό.

Έχοντας αποδείξει πώς οι φιλοσοφικές ιδέες του Βάγκνερ δεν είτανε ποτέσ αφηρημένοι συνδυασμοί αλλά οι κατ' εϋθεία αντίτυποι των άνωμαλιών της ζωής (ή έξορία, ο Σοπερχάουερ, ή συνάντηση των Βέσεντογκ) θά διώμε επίσης πώς οι αισθητικές του ιδέες, είτανε το ίδιο αντίτυποι της ζωής του ως ανθρώπου του θεάτρου—και όταν ο Νίτσε τον αποκάλεσε ήθοποιό του πεσσιμισμού που επιθυμεί να σμίξει όλους τους τρόπους της τέχνης γύρω στη φυσισγνωμία του μαγνητιστή, σ' αυτήν την τραχεία παρατήρηση, υπάρχει μια άλήθεια. Ότε στιγμή δεν έπαψε ο Βάγκνερ από το να παρουσιάζει το θέατρο ως κέντρο του κόσμου, και αν πολέμησε τη ρουτίνα και αν με τόση τραχύτητα ξεσκέπασε την ταπεινοσύνη του, τόκανε από αγάπη του θεάτρου του ίδιου και μέσα στο θέατρο είναι που στάθηκε θεός.

Αρχίζοντας από το ιστορικό μελόδραμα κοντσετεκάμενος ανάμεσα στη γερμανική (οι Μάγισσες) και Ιταλική (το Εμπόδισμα της αγάπης) τέχνη έπως το κοινό την αντίλαμβανότανε στα 1833, ο Βάγκνερ προχώρησε προς το θρυλικό δράμα, με το Καράβι-Φάντασμα, Ταρχούζα και Δόχεγκριν

μή κάνοντας άλλωστε τίποτα παραπάνω παρά να επαναλαμβάνει στη μουσική θέματα που άπασκόλησαν τους γερμανούς ρομαντικούς από τον Τίχ ως τον Χάινε και σύμφωνα με τις πρόβλεψες του Βέμπερ. Έγκατέλειψε ύστερα από μερικούς δισταγμούς, το είδος του ιστορικού μελόδραματος πιότερο φιλολογικού παρά μουσικού· για κείνον ή μουσική, δεν πρέπει να εκφράζει, εκείθεν της πραγματικότητας παρά σύμβολα, στα όποια ο δημιουργός είναι λεύτερος να συνδιάζει την έξωτερική τους δράση, χωρίς να είναι δεμένος με τις απαιτήσεις της ιστορίας.

Μά είναι περισσότερο άνθρωπος του θεάτρου για να μη επιστήσει την προσοχή του στα να δώσει και ποικιλία και να πλουταίνει τα έπεισόδια της θρυλικής δράσης πίσω από τα όποια θά κρυφτεί το σύμβολο, είναι πάντα ζωντανός και πλαστικός και μ' αυτήν την φροντίδα είναι που γυρεύει, για να ντύσει τις ιδέες του, «ιστορίες» με κίνηση, μυθικές ή πραγματικές. Έάν πάρει, π. χ. από ένα δήγημα του Χάινε το ανέκδοτο του Ολλαντέζου που πετούσε, θά δει εκεί άμέσως μια παραλλαγή του μύθου του Περιπλανώμενου Ίουδαίου, το σύμβολο της αιώνια γυρεμένης γαλήνης που ή αγάπη μιας γυναίκας θά του τη δώσει, με το θυσιασμό της (από τα 1842 κιόλας είναι ή μοναδική γόνιμη ιδέα του Βάγκνερ)— και βλέπει ακόμα μια παραλλαγή των ταλαιπωριών του Οδυσσέα, της έξορίας του καλλιτέχνη που τον γέλασε ή ζωή. Από το ανέκδοτο γεννιέται ή ψυχολογική βάση, κατόπι το συμβολικό γενικευτικό δράμα, μέσα σ' ένα θαυμάσιο μυαλό, μά το έργο μένει περιγραφικό στα έξωτερικά σημεία του και πολύ σκηνικό. Αν διαφέρει από το θεαματικό μελόδραμα με το βαθή του νόημα, δεν χάνεται όμως στην ένοχλητική άοριστία των ορατογιο, μένει «θεατρικό». Αυτήν την παρατήρηση θά την κάνουμε σε κάθε βαγκνερικό δράμα, κι όσο προχωρεί ή σκέψη τόσο δίνει πιότερη προσοχή στη σκηνοθεσία και στα σκηνικά. Στο Καράβι-Φάντασμα βρίσκει κιόλας κανείς ένα δράμα μιας συνείδησης, μια φαντασμαγορία, μια ιστορία φαντασμάτων και μια συμφωνία άπάνω σε θάλασσες που χρειάζονταν μηχανική και ζωγραφική: σε κάθε άλλο του έργο, αυτό το κυριώδικο στοιχείο των θεατρικών πραγμάτων παρουσιάζεται πλούσια. Τα μέσα που έχει το μελόδραμα, τα μεταχειρίζεται μονάχα για κάτι πιο βαθή, για ένα συμβολισμό που σε λίγο θά καθορίσουμε, συγκεφαλαιώνοντας τα αλληγορικά θέματα όλου του έργου. Αυτή ή πραχτική του θεάτρου, οδηγεί τον Βάγκνερ στο να πολεμά, όπου είναι μαέστρος ή διευθυντής, τη ρουτίνα της παράδοσης, των τραγουδιστών κατὰ τον Ιταλικό τροπο, το άσκημο γούστο των ήθοποιών, τη μανία τους να δείχνονται, την περιφρόνηση που έχουνε στην έννοια που κρύβεται κάτω από το κείμενο του ποιήματος. Τον οδηγεί προπάντων να αναμορφώσει όλικά την όρχήστρα, και θά κατορθώσει επιτέλους στη Μπέιρόυτ να της επιβάλει κάποιο νέο τρόπο. Για την ένορχήστρωση όλος ο κόσμος ξέρει πώς το λάιτμοτίβο, ή

πιστροφή των παραστατικών μοτίβων της ιδέας ή των προσώπων, είναι το μεγάλο χαρακτηριστικό σημείο του Βάγκνερ· παρατηρούν πώς ο Βάγκνερ δεν έκανε τίποτα άλλο παρά να το πάρει από τον Μοντοβέρντε, τον Γκρετρί, τον Βέμπερ και πώς ο Μπερλιόζ το μεταχειριζότανε κιόλας. Ο Βάγκνερ δεν το «έφευρε», όπως ούτε και το συμβολικό δράμα, μα πλάταινε με λαμπρότητα τα όρια τους. Η προσωπική του μ' αυτό σχέση είναι εκείνη της μουσικής μεγαλοφυΐας του, του μεγαλώτατου χαρίσματος που είχε να δημιουργεί ήχους ατμόσφαιρες που δε μοιάζουν με καμιάν άλληνα και που σκεπάζει, δυναμώνει, μακραίνει στην ψυχή τη συγκίνηση του δράματος με μιὰ αφάνταστη δύναμη. Οι φιλοσοφικές και ήθικες ιδέες του Βάγκνερ μπορεί να ξεχαστούν, κ' έχει ή αντίδραση κιόλας δυναμώσει έναντι της άπαισιοδοξίας του που ξεφεύγει κάτω από το χριστιανισμό, ή ιδέα της θέλησης της ζωής ξαναπαίρνει τη σημασία της, ή διδασκαλία της άρνησης της ζωής μένει μ' αυτόν όπως και με τον Σπερχάουερ ένα ιστορικό γεγονός της ιδεολογίας, δεν είναι πια στοιχείο από το οποίο ή ζωή πλουταίνει και εμπνέεται τώρα. Οι ιδέες του για το δράμα και το σκηναίο ξεχύλιμα της συμφωνίας συζητιούνται από τους όπαδούς της άγνης μουσικής. Οι ιδέες του για το θέατρο-ναό είναι πια άφισμένες, ό συστηματικός συμβολισμός, ό υπερφυσικός του «τιτανισμός» σηκώνει την κριτική. Άλλά ή άθάνατη σελίδα του έργου του είναι ή μουσική και θα τη θαυμάζουν και θα ύφιστανται τη μαγική γοητεία της πολύ άργότερα από την εποχή που ή «συνθετική του άνομόρφωση» δε θα μένει πια παρά σαν ένα περίεργο μνημείο της ιστορίας της μουσικής. Είχε τη δόξα να βρει τη μουσική έκφραση που γύρευε ή ευαισθησία, ή νευρική έντυπωτικότητα της εποχής μας.

Τη μουσική αυτή του Βάγκνερ, της οποίας ή αυθύπαρκτη όμορφιά μας γεμίζει όσον πλείο περισσότερο, και συνοδεύει τα όνειρά μας, ύποβάλλοντάς μας και τα δικά της, αυτήν την μουσική, εν τούτοις, τη θέλησε να μη χωρίζεται από το δράμα και μας απαγόρευσε να την απομονώσουμε. Για κείνον το ποίημα και ή μουσική θέλουνε διό παράλληλες έρμηνείες, το τραγούδι και τα λόγια του δράματος, και χωρίς να έχουν διπλό σκοπό: ή ποίηση πρέπει να είναι μετρημένη και περιεχτική στην έκφραση, ή μελωδία, γεννημένη από το ρυθμό των στίχων που ξανόγει, παρέχει μαζί τα θέματά της στην όρχήστρωση, είναι λοιπόν το λογικό ξεχώρισμα μεταξύ της μουσικής και της πολυφωνίας. Αυτή ή τελευταία βοηθημένη από τους συνδιασμούς των λάϊτμωτίβων, έρμηνεύει την έσωτερική ζωή του ήρωα του δράματος και ύποβάλλει στον άκροατή με την άπέραντη δύναμη μιας πολύπλοκης ήχηράδας, τις σχέσεις του ήρωα με τη φύση, τις νοητές έντύπώσεις της δράσης και της σκηνοθεσίας, τους συνδιασμούς των κύριων θεμάτων που καθιστούν ένα μεγάλο και έλαστικό σύστημα ψυχολογικών αποχρωμίων που ή γλώσσα δε θα δυνό-

τανε να έκφρασει όπως οι άγνοι ήχοι. Κ' είναι αυτός ακριβώς ό πλούτος αυτού του πολύφωνου ιδιώματος που μας επιτρέπει σήμερα να διαδοίμε από την όρισμένη σκέψη των βαγκερικών θεμάτων, και να μη τον ύπακούσουμε, αν μπορεί να πει κανείς. Το όργανο που έκφιασε εκείνος, είναι ακόμα πιο όμορφο παρά ό σκοπός του: ή μουσική που λυγίζει κάτω από αυτό το πνεύμα που ζήταγε το τραγικό, έκδικιέται, επίζώντας στο θαυμασμό μας. Φυσικά, αν ποτέ φάνηκε στους συνειθισμένους άκροατές του επιπόλαιου μελοδράματος, του «bel canto» και της φτωχής του συνοδείας, ένα χάος ασυμβίβαστων ήχων, σήμερα κανείς δεν άρνιέται πια τη φωτερότητά του, τις μεγάλες κλασσικές γραμμές του.

Η άκοή μορφώθηκε, για τον Βάγκνερ όπως και στον Μπετχόβεν που έσυρε κατεπάνω του τόσες άδικες επίθετες και από τον όποιο, γενικά πηγάζει, γιατί ό βαγκνερισμός είναι μιὰ μεταφορά στη σκηνή της τέχνης που άνάγγειλε ή **ένωτη συμφωνία**. **Ολιάκαιρη ή σύγχρονη μουσική**, ένκωσσε όλην αυτήν την τεράστια μουσική σχέση.

Μια από τις μεγάλες ιδέες που έκθέτει ό Βάγκνερ είναι ή ιδέα μιας γενικής μόρφωσης των τεχνών συνδυαζόμενων, όχι για να γυρίσουμε σε φόρμες που εξαφανίστηκαν μα για να έτοιμάσουμε ένα άπόλυτα νέο έργο, μιὰ σύνθεση των βαθειών αναγκών της φυλής, κάτι που δε φάνηκε ποτέ ύστερα από την εποχή της έλληνικής τραγωδίας. Η ποίηση και ή μουσική, χωρισμένες, είναι άνήμπορες μοναχές τους να πραγματοποιήσουν αυτό το ιδανικό, συνδυασμός του Ρυθμού (όρχηση, μιμητική ήθοποιών) της Άρμονίας (συμφωνία) και του Λόγου (ποίηση). Πρέπει να ξαναγεωθούν, και δεν πρέπει να ύπάρξει παρά ένας τύπος καλλιτέχνη τέλειου και άνώτερου, ό Ποιητής και ό Μουσικός, που ένοει και στίς διό τέχνες. Το μελόδραμα, δεν είναι παρά μιὰ φτειαστή παρωδία, άσυνάρτητη και τεχνητή αυτής της τέχνης της σύνθεσης. Μουσική, ποίηση, δεν είναι παρά τρόποι έκφρασης: ή ένωση τους μονάχα τους κάνει αυτότελους, κι αυτός ό σκοπός δεν γίνεται με μιὰ μελέτη των ιστορικών προσώπων, μα με την άλληγορική ιστορία του Άνθρώπου μπρός στη Φύση.

Αυτά είναι που έκθέτουνται στο **Μελόδραμα και δράμα** και σημειώνουμε πάλι εδώ, χωρίς να μειώσουμε την αξία του Βάγκνερ, πώς ξαναπαίρνει και πλαταίνει τις ιδέες του Λέσσινγκ, του Χέρντερ, του Χέμπελ, του Χόφμαν, του Σίλλερ και του Γκαίτε που ποθούσαν την ένωση της μουσικής και του λόγου, μιὰ ένωση, ύστερα από ένα αρχαιότατο χωρισμό μεταξύ των τεχνών που ό Γκαίτε όνομάζει «γιορτή που θα σταθεί άσύγκριτη», γιορτή που προμαντεύει το φινάλε της **Ένωτης συμφωνίας**, γιορτή που είναι ό ίδιος ό **Κύκλος των Νιμπελούγκεν**, γιορτή που ύμνει ό Νίτσε στην **Εϋθύμη Γνώση**. Λοιπόν, ό Βάγκνερ μένει βαθειά γερμανός και στη μέθοδό του και στο ιδανικό του. Μα βλέπει κανείς πόσο, σ' έληνα την Εϋρώπη εκείνης της εποχής, ένα τόσο δυνατό δραμα, τόσο πο-

λύμερο, τόσο άκέραιο, θά στάθηκε άκατάληπτο στους έρασιτέχνες τής έ-
λαφριάς μουσικής ή τοῦ θεαματικοῦ μελοδράματος, στους ντιλετάντηδες
τής virbuosité, στους ήθοποιούς πού μονάχα γυρεύανε έξωτερικά effets,
στούς διευθυντές τῶν επίσημων θεάτρων. Στή Γαλλία, ένας μονάχα άν-
θρωπος μάντεψε τὸ τρομαχτικό μεγαλεῖο αὐτῆς τῆς μεγαλοφυΐας, κι ὁ
ίδιος εἶταν ένα σκοτεινὸ πνεῦμα άκατάληπτο, ένας ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους
ποιητές μας κι ὁ πιὸ μεγάλος μας τεχνοκρίτης, ὁ Κάρολος Μοντελέρ.

Στὴ μεγαλόφρονη καὶ μεγαλόπρεπη σκέψη τοῦ Βάγκνερ, μιὰ τέτοια
ιδέα θάτανε τὸ ήθικό εὐαγγέλιο, μιὰ λαϊκὴ λειτουργία πού φέρνει μαζή
τῆς ὀλόκληρη μιὰ ἀναμόρφωση τῆς κοινωνικῆς ήθικῆς, τὴν ἀπομάκρυνση
τοῦ ὕλισμοῦ, τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, τῆς τυραννίας, τοῦ ρασιοναλιστικοῦ
σκεπτικισμοῦ, ὄλων ἐκείνων πού παραβαίνουσι τὸ φυσικὸ νόμο. Αὐτὲς οἱ ἄ-
ποψες, δὲ μείναν παρὰ στὴ θεωρία μόνο, καὶ ἡ βαγκνερικὴ θρησκεία δὲν
εἶναι πιὰ πρὸς ένα ἱστορικὸ γεγονός, τὸ δεῖγμα τῶν μεγάλων μυστικόπα-
θῶν προθέσεων ἐνὸς ἀφάνταστου ἀνθρώπου πού εἶχε ἐπιχειρήσει νὰ δώσει
στὴ μουσική, ένα κολοσσιαῖο καὶ άκατόρθωτο ρόλο, νά ναι, ὅπως λέει ὁ
Νίτσε, ὁ ἐνθουσιασμένος **ήθοποιός** τοῦ λυρικοῦ πεσσιμισμού, ὁ προφήτης
ἐνὸς νεο-ρωμαντικοῦ ντεκαντατισμοῦ, ἀρνητῆς τῆς ἐπιστήμης, τοῦ νοῦ,
τῆς ὑγείας καὶ τῆς πίστης πρὸς τὴν ζωὴ καὶ νὰ στολίσει αὐτὴ τὴ θλιβερή
του ἀντίληψη μὲ στολίδια μιᾶς μαγικῆς τέχνης, ἕως στὴν πιὸ ἐκνευριστικὴ
ὑποβολή. Ἐχοντας ἀναφέρει ὅλα αὐτά, χωρὶς ἄλλο σκοπὸ παρὰ νὰ δείξω
τὴ μεγαλότητα σημασία τοῦ Βάγκνερ στὴν ἰδεολογικὴ ἐνεργητικότητα
τῶν τριάντα τελευταίων χρόνων, θὰ μπορέσουμε τώρα νὰ προχωρήσουμε
στὴν ἐξέταση τῶν ἰδίων τῶν θεμάτων, καὶ νὰ καθορίσουμε τὸ σύμβολο πού
κρύβονταν κάτω ἀπὸ τοὺς μύθους.

(Μεταφρ. Κ. Π.)

ΟΡΓΙΑ ΦΩΤΟΣ

— Μιὰ σειρὰ σὰν κάποιον βάρδο —

I

Κ' εἶν' ἡ χαρὰ μας σάλπιγκα καὶ τὸ διαλάλησε
πὼς τὸ μεθύσι τῆς ἀγάπης μας, πλημμύρα.
Γλύκανε αὐγὴ — φωτιά! . . — σὲ κάθε ἀκροοῦρανον
ἀρχαϊκό. — Φῶς! κ' ἡ Ζωὴ δὲν εἶναι στεῖρα! . .

Φίλε, γιὰ πὲς τὰ λόγια πού μαγέψαμε...
Κ' ἡ κάθε τοῦ κρασιοῦ μας στάλλα θάχει ἀστράψει!
— Βίβα! κι ὁ ἀρχαῖος Ὀνειρος μᾶς μέθυσε,
στοῦ νέου Ὀλύμπου πόρχεται τὴ λάμψη! . .

II

Ἡ ψυχὴ Ἀνάσταση μὲς στᾶσπρα
Καὶ πορφύρενια ἡ Ἀγάπη — καὶ φιλιῶνται . .
Κ' ἐμὲ ἡ Ἐμπνοὴ μου μὲς στὸν ἥλιο
μέθυσε σ' ὕμνους . . Κι ᾧ! ἡ Ἀγάπη,

ὡς μᾶς ἀρπάζει τὸνειρο τῶν Θεῶν,
— πὸν νά τους! . .

σκῆψε καὶ φέγγει! . . Στὴ χαρὰ τους
αὐγὴ χαράζει . . ἄς φιληθοῦμεν
— Ὡ φῶς! . .

III

— Πρωί, τὰ ρόδα κι ἄ δὲν ἀνοιξαν
τ' Ἀπρίλη ἡ χάρη ἀπάνω τους χαράζει.
Κατάρρα στοὺς πού δὲν ξεφάντωσαν
τὸ μῆνα Ἀπρίλη! . . — Ἀγάπη, τί μᾶς νοιάζει;

Ἐμεῖς πὸν ξεφυτίσαμε γιορτάζουμε . .
— Κι ὅμως καὶ πῶς; Ἡ βιόλα μας ἀνθεῖ
κι αὐτοὶ δὲν πίνουν! . . — Κέρνα μου, Ἀγάπη,
μπροῦσκο τὸ κρασί! Μεθοῦν οἱ ἀνθοί,
καὶ τᾶστρα σβύνουν! . .

"ΧΑΙΡΕ."

I

A Mme XENIA LOMAKENA

Ἡ κάμαρη ξεπάγιαζε.. Πλαταΐνανε
 μὲς στὸ ματιῶνε τὴν ὀδύνη οἱ δυὸ ψυχές.
 Ὁ πόνος τυραννοῦσε.. Πές, θυμήθηκες
 τὴν ὥρα αὐτὴ τίς παιδικές σου προσευχές;
 Σταυροκοπήθηκες—

Ἡ κάμαρη ξεπάγιαζε.. Σὲ μιὰ γωνιά
 κ' οἱ δυὸ καρτέλες, —γὰ ποιὸς ξένους;...
 —Σὰ διωθήκαμε

Πᾶ στὰ μαλλιά σου μιὰ ξανθιὰν ἐλπίδα χάραξε
 Καὶ φιληθήκαμε — —

II

— Μοῦπες πὼς τὸν ἀγάπησες (στὰ μάτια σου
 χαϊδολογοῦσε ἢ θύμηση κλαμμένη . . .)
 Καὶ μοῦπες «Νὰ πού μ' ἔφερε . . .». Καὶ τὸνειρο
 ῥάγισε στὴ φωνή σου, πικραμένη.

Κ' ἔπειτα, σὰ θυμήθηκες, μοῦ ξάνοιξες
 τὰ στήθεια σου καὶ μοῦπες «Ἐλα, ξένε . . .»
 Κ' ἐγὼ λειτούργησα τοὺς πόνους σου κι' ἀγίασανε,
 σοῦ φίλησα τὸ χέρι: κ' εἶπα «Χαῖρε...»

III

— Ἄγγελος πρωτοστάτης, σκαλιγμένος
 μὲς σὲ μιὰ μαύρη πέτρα, θλίψεως κρῖνο
 σ' ἔφερε νὰ μυρήσης, κι' ὠ ψυχὴ μου,
 ὡς πάσχεις καὶ πονεῖς, μέθα! Σοῦ χύνω

τὸν ἥλιο ποῦπιε ἢ πασχαλιὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλη
 καὶ μέστωσε ἢ ἀγάπη της σὲ μῦρο,
 σὲ μῦρο καὶ σὲ χρῶμα . . — Κέρνα, ὡς νὰ γύρω
 καὶ πάλε στὶς ἀγάπες τῶν Ὀνειρών.

— A. C. —

*

Κι' ὅμως μπορεῖς, ἀρνήσου, πὼς γιὰ πάντα,
 κάποιο παράθυρο πάνοιχτηκε τὸ Μάρτη
 γιὰ νᾶμπη ἢ χαραυγὴ καὶ νὰ φωτίση
 τὸ κλείσανε καὶ πάει . . . Κι' ἅμα θᾶρτη

νὰ ρηγαδέψη ὁ Μέγας Ἥλιος, κλειδωμένη,
 ἢ Ἀγάπη μὲς στὴν κάμαρη . . . —Χαρά σου!
 κι' ὁ Μέγας Ἥλιος θὰ συμχητῆ στὴ γιασεμιά σου
 κ' ἐσὺ σὰν τὴ μυρήσης θὰ μεθύσης
 καὶ θὰ ξεχάσης, ὦ χαρά σου! . . .

ΔΗΜ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΟΙ ΝΥΧΤΙΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΜΟΥ

Θὲ νὰ περνῶ συχνὰ πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια τῶν αἰσθημάτων . . .
 Ὑστερ' ἀπὸ τὸ κατέβασμα τῆς λάμπας οἱ ματιές μου ξαναθυμῶνται τίς γη-
 τειές τοῦ μισόφωτου . . . Ἐξὼ ἀπὸ τὸν ὄνειρικὸ κύκλο τῶν ἀχτίδων ἢ Νύχτα
 βιάζει τοὺς ἴσκιους ὡς τοὺς κόρφους τῶν γωνιῶν, τὸ σκοτάδι ὀρθώνει τίς φαν-
 ταξίες τῶν ματιῶν ποὺ δὲν ἀρνήθηκαν τὸ γλυκασμό τους . . .

Χειρονομίες μὲ τὸ σπασμὸ τῆς ἀπάτης σᾶ νὰ σκίζουνε ἔξω τὸ σῶριασμα τοῦ
 ἀτόμαυρου . . . Στ' αὐτιά μου τὰ κουρασμένα ἀπὸ τὲς ὅποιες βοές τῆς ἡμέρας,
 κάποια θροῖσματα σᾶ νὰ σκοντάφτουν μὲ τὴν ἀνησυχία τοῦ ἄστατου . . . Στ' ἀν-
 θογυάλι μου τὸ στερνὸ λιγοθύμισμα τῶν ζουμπουλιῶν μοῦ ξανοίγει τίς ξένερες
 ἱκεσίες τῶν μύρων . . .

Ἀγρίκητα κύκλωσε τοὺς ἴσκιους τὸ φάσμα τῆς σιωπῆς . . .

Βαθειὰ μέσα μου ὄνειρα καὶ σκέψεις διαβαίνουν στὸ ἀκολούθημα τοῦ ἀσύ-
 νειδου. Μὲ τὸ διάβα τους θὲ νὰ περνῶ πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια τῶν αἰσθημάτων . . .

Στὶς λατρεῖες τῶν μισόφωτων ποὺ ἀφώνησαν, πάντα καὶ θ' ἀρχινῶ τίς νοσταλ-
 γικὲς λαλιές μου ποὺ ξαφνίζονται στὸν ἀντίλαλό τους . . .

Θὲ ν' ἀνατριχιάξεις γιὰ πάντα στὸ μουλωμὸ τῶν πόνων σου, ὦ Σιγῆ . . .

Στὴν ξέρυθμην ἀκινήσια σου θὲ νὰ ἐγκυμονιέται ἓνα ὑπέροχο ὄραμα . . .

Ἀλύτρωτα ἀπὸ τὸ φάσμα σου θ' ἀφωνοῦμε μπρὸς στὰ μυστικά τῶν δημιουργο-
 γικῶν κύκλων, κ' ἢ χλωμάδα σου θὰ μᾶς πετρώνει ὡς τίς φοβέρες τῶν θάνατων . . .

Σὲ σένα θὰ θαυμάσουμε τὸ μεγαλεῖο τοῦ Ἄγνωτου καὶ στὰ αἰνίγματα τῆς
 ζήσης μας ἐσένα θὰ ζοῦμε—ὅπως τὸν ἀνθὸ τοῦ Ἄοριστου—

Πάντα στὰ μυστηριακά σου ξόρκια τὸ πνεῦμα μας θὰ σκιάζεται μὲ τίς κρύφτες
 ἀποκάλυψες καὶ ἢ ἀπαντοχὴ τῆς λατρείας μ' ἐσένα θὰ βυθᾶει στοὺς κυκλωμούς
 τῆς δέησης . . .

Στὴ μεγάλη μέρα τῆς ζωῆς μου ἀτενίζω τὸ γέγραμμά της
 Κ' εἰκόνες ἠρώϊσσοις μου στοιχίζουσι τὶς ἐσώτερες στιγμῆς μου . . .
 —: Ἡρωϊκῆς λειτουργίαις χαδεύουσι τὸ ξεπτόσταμα τῆς βίας μου . . .
 —Πρὸς κάποια ὑπέροτατα εἰδωλα θυμιάμεσι καὶ λιβάνια τὰ ὄνειρα καὶ τὰ αἰσθη-
 ματά μου . . .

Τώρα περῶ πέρα ἀπὸ δοκιμασίαις νυκτερινῆς . . .

Ἄδριανούπολις, Φλεβάρης 1920.

ΤΑΣΟΣ ΠΑΡΕΒΡΙΤΗΣ

ΞΕΦΑΝΤΩΜΑΤΑ

I

Ἄργοκλαίνε οἱ ὄρες.
 Τὸ σούρουπο ἀγκαλιάζει τὶς βαθεῖαις ἔκτασσι καὶ σκύβουσι τὰ σύννεφα
 νὰ βυθιστοῦν μὲς στὸ νυστασμένο του ἀγροκύλισμα.
 Κάποια βιολιά γιορτάζουσι τὴ νύχτα τῆς νεκρωμένης μελωδίας.
 Καὶ στὸ πένθος ποῦ πνίγει τὴ δύση,
 Ἄργοκλαίνε οἱ ὄρες.

II

Κάποιαι ψυχῆς σπαράζουσι.
 Μὲς ἀπ' τὰ σύννεφα κυλοῦν τὰ δάκρυα τοῦ στῆ γιγάντινῃ λίμνῃ.
 Οἱ λιγωμέναι στιγμῆς ξαπνίζουσι ἀγνατεύοντας τὰ σάββανα τοῦ
 πόνου.
 Τὰ σάββανα τοῦ πόνου ἀνεμίζουσι μ' ἀργόγηχο ψιθύρισμα.
 Κάποιαι ψυχῆς σπαράζουσι.

III

Οἱ ἀγέρηδες ψέλνουν τὸ αἰώνιο.
 Καὶ στήνουν χοροὺς τ' ἀνίσκωτα στ' ἀπέραντο.
 Γαλάζια λυγρὰ ἢ σελήνη — Λαχτάρισμα ψυχῆς —
 Μέσα στὰ ρόδα ὁ οὐρανὸς τὴν ἠδονὴν ξεχύνει.
 Οἱ ἀγέρηδες ψέλνουν τὸ αἰώνιο.

IV

Ἄνάλαφρα ἀρμενίζουσι οἱ πόθοι.
 Λαχταρισμένη ξεψυχᾷ ἢ ἠχώ στίς ἀγκαλιὰς τοῦ χρόνου.
 Ἐέθωρα ὄνειρα ὅσα ἴσκιαι περᾶν πλανεμένα στὴν πλάση.

Στενάζουσι οἱ ἀνατριχίλαι στ' ἀνέγγιχτο φίλημα τῆς μέθης.
 Ἄνάλαφρα ἀρμενίζουσι οἱ πόθοι.

V

Τὸ χάδι τῆς ἀρμονίας ἀπλώνεται.
 Οἱ σκιῆς τῶν δέντρων ἀγκαλιάζουσι στὸ μυστικόπαθο βλέμμα τοῦ τῆ
 γυναικείαις ὁμορφίαις τῆς φύσης.
 Ἡ καρδιὰ τῆς νύχτας ριγοτρέμει στ' ἀνάλαφρο ξεψύχισμα τοῦ λι-
 γόθυμου μπάτη.
 Ὁ λιγόθυμος μπάτης ξεφυλλίζει κάποιαι μελαχρινῆς ἀνεμῶνες καὶ
 ραίνει τες στὸ μνήμα τῆς ἀγάπης.
 Τὸ χάδι τῆς ἀρμονίας ἀπλώνεται.

VI

Τὰ κόκκαλα τῆς θλίψης σπαρταρᾶνε μὲς στὸ μνήμα.
 Τὰ κυπαρίσσια — λιγνῆς ψυχῆς — ρουφᾶνε τὴ νάρκη ποῦ κερνᾷ ἢ
 ὁμίχλη τῆς ἀπεραντωσιᾶς.
 Ἡ ἀπεραντωσιὰ τῆς νάρκης σμίγει στὰ μάγια τῆς τὸν ψιθύρο τοῦ
 ρουμανιοῦ.
 Ἀχνότρημη δροσιὰ — δάκρυ τῆς ἠδονῆς — ραίνει τὴν εὐτυχία, ποῦ
 σβύνει λαχταρισμένη πάνω στὰ μνήματα.
 Τὰ κόκκαλα τῆς θλίψης σπαρταρᾶνε μὲς στὸ μνήμα.

VII

Τὰ πανηγύρια ζαλισμένα στοὺς δρόμους.
 Τὸ σεληνόφωτο τῆς ἀπαγοίτεψης φωτίζει τοὺς ἄθωρους δρόμους.
 Οἱ ἄθωροι δρόμοι ἔδηγᾶνε στ' ἀνήλιαγο ἀνθοκῆπι.
 Κι' ἀπ' τ' ἀνήλιαγο ἀνθοκῆπι — φωλιὰ τῆς ἀγνῆς παρθενείας — ἀχοὶ
 ὀργάνων τῆς ἠδονῆς.
 Τὰ πανηγύρια ζαλισμένα στοὺς δρόμους.

ΣΙΜΟΣ ΦΑΝΑΣ

Δὲ συμριζοῦμαστε τὴ μεγάλη τους χαρὰ, γιὰτὶ ἀκόμη καὶ στὴν παρουσίαση ἑνὸς Kipling δὲ βλέπουμε τὴν ἀληθινὴ ἐκμυστήρευση τῆς ποιητικῆς ψυχῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Στὴν ἱστορία τῆς γαλλικῆς φιλολογίας ἕνας γάλλος Kipling μπορεῖ νὰ-χει κάποια σημασία συμπληρωματικὴ. Στὴν ἱστορία ὅμως τῆς νεώτερης τέχνης ὁ νεώτερος αὐτὸς Kipling θὰ περάσει ἀπαρατήρητος.

— Γῆρο στὸ μυθιστόρημα καὶ κυρίως στὴν ποίηση μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ ζωὴ αὐξάνει. Βέβαια ἀκόμα τίποτε τὸ ὁρισμένον δὲ μᾶς ἔχει φανεῖ γιὰ νὰ ἐκφέ-ρουμε μιὰ ὁριστικὴ γνώμη, γιὰ τὸ δρόμον ποὺ πέρνουνε τὰ δύο αὐτὰ κυριώτερα εἶδη τῆς τέχνης, ὅσο ὅμως σκοταδερά κι' ἂν εἶναι ἀκόμα τὰ προμνημάτα, πάντα τὰ ἔργα πῶχον παρουσιάζει στὴν τελευταία διμηνία ἔχονε διαφορὰ ἀπέ-ραντη ἀπ' ὅ,τι μᾶς παρουσιάζονταν σὲ ὄχι πὸν πολὺ μακρονότερον διάστημα.

Γιὰ τὰ κυριώτερα ἔργα πῶχον παρουσιάζει ἀπὸ τὸν καινούριον χρόνον κ' ἐδῶ στὴν κριτικὴ, ποίηση, καὶ μυθιστόρημα, θὰ μιλήσουμε πλατύτερα στὸ ἐρχό-μενο φυλλάδιον, δίνοντας μιὰ ἀρκετὰ καθαρὴ ἔκθεση τῆς ἐξέλιξης τῶν εἰδῶν αὐτῶν στὸ λιγότερον τοῦτο διάστημα, γιὰτὶ τὴ θεωροῦμε σὰ μιὰ σημαντικὴ προό-δο στὴν ἀποναρκωμένη ἀνεματικὴ κίνηση.

ΤΥΠΟΓΡ. ΛΑΘΗ ΤΟΥ Ν ΦΥΛΛΑΔΙΟΥ

Στὴ σελ. 1	(στίχ. 23)	ὀμιλίαις	ἀντὶ	ὀμηλίας.
»	2	(στίχ. 2)	ἀλόγιστα	» ἀλόγαστα.
»	3	(στίχ. 6)	χλεῦη	» χλευή.
»	3	(στίχ. 16)	ὑπνιάς	» ὑπνιάς.
»	4	(στίχ. 5)	ἀγίνωτο	» ἀγίγητο.
»	4	(στίχ. 28)	ὀκνοθυμίσει	» ὀκνοθυμίζει.
»	7	(στίχ. 35)	λόφο	» λόγο.
»	7	(στίχ. 37)	γέριες	» γέρες.
»	11	(στίχ. 17)	λαγγεῦαν	» λαγγεῦαν.
»	12	(στίχ. 2)	ξενήτεμα	» ξενίτεμα.

ΛΑΒΑΜΕ

« ΜΑΥΡΟΣ ΓΑΤΟΣ » Μηνιαῖο Περιοδικό. Χρόνος Α' Διευθυντής : Γερ. Σπαταλάς. Διεύθυνση : Κλεισόβης 3, Πάροδος Θεμιστοκλέους, Ἀθήνα.

« ΛΟΓΟΣ » : Μηνιαῖο Περιοδικό. Χρόνος Β' ἀρ. 6. Διευθυντής : Ι. Χαλκούσης. Γραφεῖα : Πέρα, Ἀρσλάν Σοκάκι, ἀρ. 5. Πόλη.

« ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ » Καλλιτεχνικὸν Περιοδικόν. Ἔτος ΙΘ'. Τεύχος 226—227. Διευθυντής : Δ. Ι. Καλογερόπουλος Γραφεῖα : Ὀδὸς Χαριλάου Τρικούπη. — Ἀθήναι.

« ΤΑ ΝΙΑΤΑ » Λογοτεχνικὸ περιοδικό. Διευθ. Βύρ. Σέρεσλης. Μυτιλήνη.

« Les études Franco-grecques » Διευθυντής : Κ. Α. Μακκάς, Χρόνος Β' Ἀρ' 11, Φλεβάρης 1920.

Léon Maccas : L'Hellenisme de l'Asie-Mineure (Son histoire — Sa puissance — Son Sort) Librairie Berger -Levrault, 1919.

« ΕΡΕΥΝΑ γιὰ τὶς μελλοντικὰς κατευθύνσεις τῆς φυλῆς. » Ἔκδοσις « ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ », Ἀλεξάνδρος

ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΙΝΑΔΙΟΥ